Lucernæ acceptio.
a cap. 2. 5.
b *In Zachar,* 3. num. 42

autem, ut *lucernam* non pro prole tantum ſumamus, verum etiam pro regia dignitate, ad eum fere modum, quo *candelabrum* quidam accipiunt in Apocalypſi *a* pro Epiſcopali dignitate, comprehendendo lucernam aut candelam cum ipſo, quæ in ipſo ſita, videtur ſimilis Regi aut Epiſcopo, in ſolio, vel in cathedra ſedenti. Nec non etiam placet Riberæ *b* noſtri ſententia *parare lucernam Chriſto*, ideſt, Davidi, eſſe efficere, ne gloria regni ac generis ejus extinguatur, quæ jam videbatur obſcurari & perire; ducta metaphora à re, quæ in obſcuro quum jaceat, & quaſi nulla putatur, incipit adhibita videri lucerna, ſuamque gloriam priorem quaſi denuo capere. De ſenſu myſtico dictum prius.

Verſ. 18.) Inimicos ejus induam confuſione; ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea.

Senſus loci.
c *cap.* 28. 1
d *Pſ.* 104. 15 1. *Paral.* 16. 22
Senſus myſticus. l
e 1. *Reg.* 24. 7. 11 & 12. ca. 26. 9. 11. 23. *lib.* 2. 1. 14. ca. 4. 10
f *Dan.* 9. 24
g *Hebr.* 7. 26.
h *Matt.* 3. 16 *Marc.* 1. 10 *Luc* 3. 22. *Joan.* 1. 32
i *Hebr.* 2. 9.
k *Epheſ.* 5 25. 26
l *Joan.* 17. 17
m *Joan.* 3. 2.
n *Coloſſ.* 3. 4.
o *Eſai* 4. 2.
p *verſ.* 7. & *ſeqq.*
q *verſ.* 13. 14
r *verſ.* 26
ſ *verſ.* 29.

UNdique, ut cum Chryſoſtom. loquar, conſtituitur in pſalmo iſto proſperitas à Deo, ex eo quod rebus neceſſariis non egeant habitantes in Sion, ſive in Jeruſalem, & in univerſo regno, ne viduæ quidem, pauperesq; ex eo quod in tuto ſint Sacerdotes; ex eo quod populus ſit in lætitia; ex eo quod Rex ſit fortis & potens, tandem in hoc verſu, ex eo quod abſcondantur inimici, nec ſit ullus, qui his bonis poſſit aliquid detrimenti afferre; enumerata autem hæc omnia, quæ ſegregavit Deus populo ſuo, maneant florentia, pullulantia, non flaccida, neque decidentia, cujuſmodi videlicet *corona* illa *ſuperbiæ*, cui *Væ* Eſajas *c* pronuntiat, & *flos decidens & gloria exultationis*: vel peculiariter etiam ad litteram, intelliguntur iſta de prole Davidica, cujus inimici victi fugatiq; confuſione induantur; vigeat vero ſuper eam aut regiũ diadema, aut regia unctio, qua Rex ritu à Deo inſtituto, conſecratus, & inauguratus, habebatur tamquam ſacroſancta perſona, & inviolabilis *d*, ut de Saule etiam David & dixit, & fecit *e*. Juxta myſticum ſenſum, Chriſto melius convenit iſta ſententia, qui cornu potentiæ ſuæ ventilaturus erat, atq; diſſipaturus omnes hoſtes ſuos, cum maxima eorum ignominia, ut præter dæmones & perſecutores, liquet evidentiſſimo experimento in Judæis, de quibus Theodoretus; & adhuc manifeſtius apparebit in die judicii, de quo præſertim explicant Hilarius, creditusq; Hieron. Auguſt. & alii Latini, atq; Nicephorus ex Grecis, quum è contrario efloreſcat ſuper Chriſtum, & membra ipſius ſanctificatio, vel diadema, ſive gloria, coronaq; ſanctificationis, quæ nunc ornat velut ex floribus amarantis, & in corruptionis ſertum, capita juſtorum, qui ſanctificati ſunt, & ſancti, ac ſanctificium Chriſti; quia tales per gratiam ejus, & ipſum ſanctum prædicant, ſicque ſanctificant, ut innuit Theodoret. & poſtea erit lætitia ſempiterna ſuper illa, quando gaudium & exultationem obtinebunt, à nemine umquam auferendam, Chriſtus *ſanctus ſanctorum f*, eſt, plane ſacer, & *ſegregatus à peccatoribus g*; ac juxta vim Hebræi vocabuli, quod hìc extat, exactiſſimè *Nazaræus*; ſancta & ſacra redimitus corona, tum regia, tum pontificia; atque ſancto Spiritu plenus, velutique coronatus jam inde à prima conceptione, cui plenitudini teſtimonium idemmet Spiritus ſanctus præbuit, deſcendens ſuper illum, & manens ſub imagine columbæ *h*. Confuſione magna induti ſunt illi ipſi, qui ſpinis Chriſtum coronaverunt, videntes paullo poſt ex ſpinis flores, & *propter paſſionem mortis gloria, & onore coronatum i*. Apparuit ſanctificatio ſuper Chriſtum, quatenus poteſtatem ſanctificandi ſignificat, ut notat Hugo, quia ſolus ſanctificavit per ſanguinem ſuam Eccleſiam *k*; tradidit, ſanctificavitque, ideſt, conſecrando veluti ipſum pro ea, ut illam ſanctificaret, & eſſemus *ſanctificati in veritate l*, tum in corpore, tum in anima. *Nondum* nunc *apparuit quid erimus m*, adhuc *abſcondita eſt vita noſtra cum Chriſto in Deo, quum vero hìc apparuerit, tunc & nos apparebimus cum ipſo in gloria n*: & *in illa die erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ ſublimis o*. In pſalmo 91. poſt deſcriptum inimicorum interitum *p*, canitur *q*, quod *juſtus ut palma florebit*, &c.

Inimicos ejus induam confuſione.) Chaldaicè, *veſtibus confuſionis*. Perſiſtit Propheta in metaphora indumenti, qua uſus eſt verſu 9. & 16. utens nunc antitheſi: verum de hac formula ſatis dictum illis locis & aliis. Et quidem *indui confuſione* uſurpatum eſt pſalm. 34. *r* & in 108 *ſ indui pudore*, atq; *operiri ſicut diploide confuſione*; & *operiri confuſione faciem* in 68. *t* & *cooperiri in confuſione faciei* in 43. *u* & in 70. *x operiri in confuſione & pudore.*

t *verſ.* 8.
u *verſ.* 16.
x *verſ.* 13.
y 2 *de doctr.* *cap.* 13.
z 4. *Biblioth.* *verb. Arnob.*
a *cap.* 6.
b *cap.* 2. 23.
c *cap.* 11. 1
d *verſ.* 8
e *pſ* 77. 54
f *verſ.* 69.
g *pſ.* 113. 2.
h *cap.* 2. 9.
i *cap.* 20. 56 *Joan.* 6. 45 *Act.* 13. 40 *cap.* 15. 15.
k *Judic.* 13.
l *cap.* 11. 1

Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea) Nihil refert, quod legant aliqui, *florebit*, ut Pſalterium vetus, Auguſt. Proſper: licet Hugo explicet apparenter florebit compoſitum, *efflorebit*, vel *floriet*: quo pacto legit Arnobius; quod Auguſt. *y* alibi teſtatur, ætate fuiſſe ſua in ore populorum. Inde recte colligit Sixtus Senenſis *z*, Arnobium iſtum Afrum fuiſſe atq; Auguſtino ſynchronon de qua re dixi in præfatione. Hieron. *florebit diadema ejus*. Alii *fulgebit corona ejus*, vel *illuceſcet Nazaræus*, aut *Nazareitas*, aut *Nazareitudo ejus*. Hoc ultimum amplectitur Felix & Faber, ſequuti Burgenſem. Hic propter nomen cum affixo נזרו, *nizro*, quod explicat, *Nazarietas ſua*, vel *conſecratio ſua*, occurritq; ſæpius in libro Numerorum *a*, ubi ſermo habetur de ritu *Nazaræi*, affirmat id intelligi hoc loco de Chriſto, qui per excellentiam fuit *Nazaræus*, maxime à peccatis contagiis immunis, Deoq; ſingularis ſine conſecratus. Præterea putat ex hac auctoritate proprie juxta veritatem litteræ Hebraicę acceptã, Chriſtum fuiſſe propheticè à Davide *Nazaræum* vocatũ tamquam habentem *Nazareitatem*, & ad iſtam auctoritatem referri debere, quod habetur apud Matthæum *b*, *ut impleretur quod dictum eſt, quia Nazaræus vocabitur*, quia nullo alio in loco id ſcribitur, cum ille locus, qui citatur ex Eſaia *c*, *Flos de radice ejus aſcendet*, ſcriptum nomen per צ *tſade* contineat: & quoniam Judæi per ludibrium appellent Chriſtum noſtrum *Natſaræum* non *Nazaræum*, ad excludenda ab eo dictam *Nazarietatem*, ideſt, conſecrationem, atq; ſanctificationem. Aſſentiens iſtis Faber eddit per hanc *Nazareitatem* & *ſanctificationem*, poſſe quoq; intelligi diadema, coronam, bracteam auream in fronte Sacerdotis, cum inſcripto magno nomine Dei. Is, quem vocitamus Hieronymum, nominis Hebræi נזר *nezer* meminit, aitque ab Aquila reddi *conſecratum*, & ſignificare laminam ex auro, quæ in fronte Pontificis ligabatur, ſculptum habens nomen Domini. Chriſoſtomus refert, abſque nomine quemdam tranſtuliſſe, ἀφορισμένον αὐτοῦ, *ſegregatio ejus*: alium, ἀφόρισμα αὐτοῦ *ſegregatio ejus*: quemdam τὸ κέρας, *cornu*. Symmachus autem vertit, ὁ ἁγιασμός τοῦ, quod eſt ſimile editioni LXX. τὸ ἁγίασμά μου. Euthymius, & Nicephorus exponunt, quod ſuper ipſum Davidem, vel ſuper ſemen ejus, ideſt, eo vivente florebit ac vigebit cum ſummo ſplendore templum, quod per *ſanctificationem* intelligunt. Mea ſententia eſt, primo per *ſanctificationem* nunc intelligi templum non debere; quamvis antea *d* vocata ſit *arca ſanctificationis Domini*, & alibi *mons ſanctificationis e*, & *ſanctificium f*, & *Judæa ſanctificatio g*, maximè propter cultum religioſum frequentatum in loco ad eum deputato in Judæa, & in monte Sion ſive Moria. Nã de Davide, aut ejus prole ſermo eſt; durior autem expoſitio videtur, ut ſuper Davidem, vel ſuper cornu, lucernamve ipſius dicatur efflorescere ſanctificatio, ideſt, templũ, explicando, *ſuper* poni pro *propter*. Tunc vero multo minus placet Zorobabel, tametſi templi reſtitutor fuerit, nec enim Rex fuit: & non ita floruit ſub ipſo templũ, ut prius. Deinde arbitror per נזר *nezer* non eſſe hoc loco accipiendam, quam dicunt *Nazarietatem*, quia litteraliter agitur de Davide, aut de Salomone, quamvis ut erant quidam typi Chriſti; illis autem non convenit hujuſmodi ſanctificatio *Nazaræorum*, ne quidem ſecundùm eximiam ſanctitatem, qua præditus fuit David; cui ſanctitati poſſint qualitates & conditiones dicti ritus applicari ſecũdũ analogiam tropologiæ. Neq; vero movere debet Matthæi *h* locus, ſcribentis prædictum in Prophetarum ſcripturis, quod Chriſtus vocaretur *Nazaræus*. Nam ſumendo, ut fit *i*, pro ſingulari numerum pluralem, multoſque pro uno; vel in aliquo alio libro id prædictum eſt, qui non extat; vel in non canonico libro, licet ejus auctor Propheta nominetur, aut ob ſanctitatem, aut ob interpretandi peritiam; vel quum de Samſone ſcriptum eſt *k*, quia typus erat Chriſti, de hoc etiam ſcriptum intelligitur: vel id ſibi voluit locus ille Eſaiæ *l*, de *flore aſcendente ex radice Jeſſe*; quamvis per צ *tſade* ſcribatur, quia littera hæc permutabilis eſt cum ז *zain*, & propter aperitatem ſolet Græcæ ac Latinę reddi per z; vel intellexit Matthæus de re ſignificata per nomen *Nazaræi*, hoc eſt, de ſanctitate, quã Chriſto paſſim tribuunt Prophetæ, ſimul volens alludere ad nomen proprium patriæ, quod erat *Nazareth*. Accedit, quod licet ad leniendam pronuntiationem littera צ *tſade* efferatur per z Græcè ac Latinè; tamen Chriſtum cogno-

a 7 *De demonſtr.* in 5.
b *in Matt.* c. 2.
c *Epiſtol. ad Pammac. de opt. gener. interpret.*
Corona regia Regem à vulgo ſuo modo ſeparat, & conſecrat
d *lib.* 10. c. 6.
e *cap.* 29. 6. *cap* 39. 30.
f *cap.* 27. 12. 24
g *lib.* 2. 1. 10. *lib.* 4. 11. 12.
Expoſitio myſtica.
Chriſtus non caſu coronatus fuit.
h *Niceph. li* 10. c. 2. *Xiph.* in *Auguſt.*
i *in Timole.*
k 4. *Reg.* 11 12.
l *Zona. in Theophilo.*
m *Agathias*
n *Joan.* 18. 37.
o *Joan.* 1. 46
p *Marc.* 1. 24
q *cap.* 16. 6.
r 5. *d Salom* c. 9. n. 4.
ſ *Joan. Carthag.* 10. 1. l. 10. *hom.* in 15.
t *Plin. l.* 21. *cap.* 1. *Clem. Alex.* 2 *pædag.* c. 8. alii apud Paſchalium 2. *de coronis* c. 17.
u *Ser. de cõ. ſum. mundi.*
x *cap.* 9. 7.

natum dicunt in titulo Crucis: Hebraicè per צ *tſade*, נוצרי *notſeri*, & ita Syriacè paſſim ſcribitur in Evagelis: quod nomen cum ritu *Nazaræorũ* non convenit, ſed cum flore, cum quo hic in pſalmo noſtro habet cognationem ſignificationis verbum *effloreſcendi*. Nec ſemper verba, quæ ſolo unius litteræ permutabilis ſono diſcrepãt, conſentiunt in eadem ſignificatione apud Hebræos; ut, quod ad rem præſentem ſpectat, נזר *nazar*, & נצר *natſar*. Fateor Euſebium *a*, & Hieronymum *b* à ſanctitate cognominatum Chriſtum *Nazaræum* tradere ac proinde à נזר *nazar*: quamvis poſterior *c* alias doceat, à florem ſignificante vocabulo apud Eſaiam, quod per צ *tſade* ſcribitur. Quocirca credibilius cenſeo, ſuper Davidem, aut prolem ipſius effloreſcentem ſanctificationem, quæ dicitur *nezer*, ſignificare dignitatem regiam, cujus inſigne eſt *diadema*, quod hìc interpretatur. Hieron. & alii, *coronam*, quæ idem valet, exponitq; Trevetus dignitatem regiam. Corona regia ſuo modo, ſicut Pontificia, ſeparat Regem à vulgo, & veluti conſecrat, ita ut ſancta & ſacra dici ſoleat Regis perſona & leges ab eo latæ vocari ſacræ, vel ſanctæ, & Reges nonniſi à perſonis ſacris coronari, quo de ritu in opere coronario Paſchalius *d*. In Exodo *e* nominatur נזר הקדש *nezer hakkodes*, *lamina ſancta*, & τὸ πέταλον, τὸ ἁγίασμα; imponebaturque ſuper tiaram Pontificis, ſive mitram. De quavis corona dicitur idem nomen in Proverbiis *f*: in hiſtoria Regum *g* ſic etiam appellatur Saulis diadema, necnon Joas; & Saulis quidem nomine quoque Græco διάδημα quod Latini ſuum fecerunt: Joas vero τὸ ἁγίασμα, quod *ſanctificationem* ſignificat; quam Chaldæus appellat כאלילא *chelila, coronam*. Tandem juxta ſenſum myſticum prædicitur hoc loco, quod ſuper Chriſtum efloreſcet ſanctificatio iſta, quam nunc dixi, hoc eſt, corona, tùm pontificia, de qua creditus Hieronymus exponit ſub nomine *laminæ aureæ*; tùm regia, quoniam Chriſtus utraque dignitate præditus fuit, ſicut Melchiſedech; & ipſum regnum ſacerdotale eſt, regiumque ſacerdotium, ut alibi dixi. Non caſu coronatus eſt, ſicut accidit apoſtatæ Juliano, ſuper cujus caput quum quoddam oppidum ingrederetur, corona inter duas columnas de more ſuſpenſa decidit aptiſſime *h*, præterea quemadmodum Timoleonti, ut de tænia coronas habente, & varii generis victorias, narrat Plutarchus *i* non item coronatus eſt puer, ut Joas *k*: aut infans, ut Michal Theophili filius *l*: nec etiam intra uterum, ut mortui Varanis uxoris in utero mas proditurus quum crederetur, Perſarum Rex coronatus eſt applicata ad uterum maternum corona *m*, ſed conſtituit eum Regem Pater à primo puncto conceptionis, & ad hoc ipſum natus eſt, ut ipſemet Pilato ſignificavit *n*. Pilatus ad ludibrium videtur in titulo *Nazareni* cognomen poſuiſſe, propter vilitatem *Nazareth*, à qua nihil boni eſſe poſſe putabatur *o*. Tamen videtur Deus voluiſſe celebrari id cognomen, quod torti etiam Dæmones à Chriſto proferre veluti cõpellebantur *p*, & Angeli ſancti de induſtria de jam reſuſcitato pronuntiabant *q*, & Julianus atq; Porphyrius fruſtra idem uſurpaverunt, & nos ab eodem cum irriſione compellaverunt. Addam ex Pineda noſtro *r*, quod ignominioſum eſſet raſitari capillos & barbam; hic priore membro prędici inimicos induendos hac veluti confuſione, ſed futurum ut ſuper Davidem, ejuſq; ſobolem effloreſceret ſanctificatio, hoc eſt, de capite veluti germinaret ac naſceretur, in morem coronæ, cæſaries, comaque capitis, myſticè ut ſervirent hoſtes populo Dei, ſeu Eccleſiæ, incedentes detonſi ac raſitati; Chriſtus autem, & fideles comati, & coma coronati ac ornati. Repugnat nonnihil quod qui primum in Eccleſia tenent locum, ipſeq; hierarcha, caput vel omnino, vel ex parte abradunt. Quam per vetuſtam conſuetudinem alio loco tractavi. Nec probabilior aliorum *ſ* ſententia, indicatam hic ſpineam Chriſti coronam, quæ quia ſpinæ, quibus illa contexta eſt, diu durant, deſignaret perpetuitatem regni ejus, ſicut ex floribus compoſita, regibus imponebatur ad inſinuandam oppoſitam conditionem regni ipſorum *t*. Dura ſævaque illa, & ex durabili materia conſtans corona, meruit converti in pretioſum, florenſq; gloriæ diadema. Sed quo pacto innuat hic locus coronam ſpineam, non video, ſive quum illa ipſa Chriſtus videndus ſit in judicio, de qua re Hippolytus *u*: ſive illa apud Eſaiam *x* ſignificetur, ut quidam comminiſcuntur, legentes pro *multiplicabitur imperium ejus*, non מרבה *marbeh* cum littera quadrata clauſa finali ם *mem* inſinuante ut dicunt alii, regni perpetuitatem ac infinitam durationem; ſed cum ס *ſamech* סרבה *ſarbeh*, quod nomen ſignificat *ſpinam*. Merito ridet iſta figmenta (quæ placuerunt nihilominus etiam Leoni Caſtro *y*, Adamo *z*, Alvares *a*, præterea de noſtris Salmeroni *b*. Barradio *c*, & Pinedæ *d*, qui plures alio, citat) Foreirus, aſſerens ſcriptoris errore ם *mem* illud clauſum finale irrepſiſſe pro alio aperto מ poni ſolito in principio, mediove dictionum. Citat quidem Pineda multos, quibus addere poſſem alios, ſeu non adeo veteres, tantæve auctoritatis, ut communem omnium ac receptiſſimam, ut ipſe loquitur ſententiam faciant. Præterquam quod, ut idem fatetur, deſignari quidam hujuſcemodi littera exiſtimant clauſam illibatamq; Deiparæ virginitatem (hoc alii apud eumdem Eſaiam *e* notant, ſcribentes cum eadem littera ם *mem* finali עלמה *hhalmah*, quod nomen vertitur *Virgo*, nonnulli quia eſt nota etiam numeri ſexcenteſimi, ab illa Propheria uſq; ad Chriſti nativitatem annos ſexcentos fluere debuiſſe. Ipſamet hæc diſcrepantia confirmat opinionem noſtram, ſimul cum illa de littera ס *ſamech*, de qua tacet Pineda. Nec ſpernenda ratio quam ſibimet objicit, rem talem ſi vera eſſet, à Hieronymo, prætermittenda non fuiſſe, ac in eo quidem loco ubi voces alias Hebræus Græcaſque minutatim, & per diligenter premebat; quod factitat aliis quoque in locis. Hoc de Rege dixi etiam priore tomo ad pſalm. 44. *f*. Ad extremum parvi refert huc loco quod Hebraicè ſit affixum tertiæ perſonæ נזרו *nizro*. Nam legerunt forſitan LXX. נזרי *nizri*: quod facile fieri potuit. Senſus vero idẽ ſive ſanctificatio dicatur Dei, collata à Deo, & in honorem ipſius, ſive alterius, qui acceperit eam ab illo.

y *Ibid.*
z *Ibid.*
a *Ibid.*
b *t.* 3. *tract.* 33
c *tom.* 1. *l.* 2. *cap.* 4.
d 5. *de Salo.* *cap.* 7.
e *cap.* 7. 14.
f *q. verſ.* 7.

PSALMUS

CENTESIMUS TRIGESIMUS SECUNDUS.

Canticum graduum David.

1. ECce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.

2. Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.

Quod deſcendit in oram veſtimenti ejus.

3. Sicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam uſque in ſæculum.

Titulus, & Argumentum.

Verſ. 1.) Canticum graduum.

Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.

Titulus.

CUr in titulo ponatur, *David*, idem dici debet, quod de titulo pſalmi 130. dictum eſt, in quo *Davidis* extat nomen. Etſi enim à textu Græco, & à multis Latinis libris abſit, & omittatur ab Enarratoribus, qui non hebraizant, additum eſt in emendatis Latinis, & habetur in Hebræis לדוד *le David*; nec non in Chaldæis, & Lyranus id agnoſcit, atque Ayguanus & Trevetus ceteris hebraizantibus.

Argumẽtũ.
g 2. *Reg.* 5. 1. 2.

In argumento plurimi conveniunt cum Græcis, Theodoreto, Euthymio, Nicephoro, & Chryſoſtomo, ut hunc quidem citat Agellius ex alio Commentario, qui non extat inter edita opera; ut David laudet concordiam, quæ erat in regno ſuo, poſtquam lapſis annis primis ſeptem: quibus regnaverat ſolum in Hebron ſuper Tribum Juda, totum ſibi regnum comparavit, dicentibus ei ſubditis: *ecce nos os tuum, & caro tua ſumus g*, & priuſquam divideretur ſub Roboam & Jeroboam, hinc in decem Tribus inde in duas; Simul etiã commendet ſimilem conjunctionem, atq; ſocietatem unanimem, quam prævidebat futu-

futuram poſt reditum populi de captivitate Babylonica, iterum conſtructa civitate, temploq; ſub omnium duce Zorobabele, & Jeſu ſacerdote: tandem hac ratione adhortetur ad hoc adeo magnum bonum, cum quo alia plura conjuncta ſunt. Nimis anguſte aliqui reſtringunt argumentum vel ad illos duos, quos vocat Zacharias a, *duos filios olei*, & quia unctus alter fuerat ut Rex, alter ut Sacerdos, & erant inter ſe maxime concordes, cujus rei ſymbolum olea & oleum eſt: vel ad Tribum ſacerdotalem, ſive Leviticam, juxta id quod cãtatum eſt pſalmo præcedente b, de induendis juſtitia, & ſalutari ſacerdotibus, deq; Sanctorum futura exultatione: vel ad filios David, pro quorum ille concordia compoſuerit hunc pſalm. Quamvis negari non poſſit: quin maximi referat politicum & eccleſiaſticum magiſtratum vinculo charitatis arctius conſtringi, ſalva illius ſub iſto ſubordinatione; tametſi etiam requiratur unio atq; communio animorum ac voluntatum in omnibus fidelibus: peculiariter eam nihilominus deſiderari in iis, qui ſacratiore quodam nexu invicem colligati ſunt, quales clerici & religioſi, videntur velle hoc loco Auguſt. & Baſilius alibi c. Sed nullibi ſuavius cani hic pſalm, poteſt, quam in cœlo, ubi erigimus omnes *unius moris d* perfectè & *conſummati in unum e*, quia tunc idem Deus *erit omnia in omnibus f*, abſque ullo diſſidio: ſine ullius diſcordiæ periculo. Rectè Caſſiodor. admonet ad generalitatis concordiam pertinere iſtum pſalmum, nec tantum monaſteriis, ſed univerſæ pronuntiari Eccleſiæ, ſpiritualemq; tubam in unum colligere quid, quid eſt Chriſti militum in toto Orbe terrarum: hic nos imitari, quod in illa beata patria ſummo munere conſtat attribui. Athanaſ. g annumerat pſalmis deſcribentibus ἐνάρετον βίον *ſtudioſam, & ex virtute vitam* Sed qui tranſtulit Athanaſium inter eos, quos ille aſſignat volenti Deum laudare & cognoſcere quomodo, & quibus in rebus laudandus ſit, & quæ verba ad illius laudem dicenda ſint, addit de ſuo præſentem pſalmum, ſicut 112. omittit vero 134. Ordinem cum prioribus tredecim gradualibus Pſalmis nonnulli conſiderant, & Arnobius repetit, qui gradus aliis conveniant. Apte ſane, ut obſervat Hugo, poſt ædificationem domus Domini deſcriptam pſalmo proxime præcedente, agitur de charitate in iſto, quæ perficit illam.

Ecce quam bonum, &c.) Vox eſt præ lætitia ſeſe non capientium, & cum ingenti admiſtratione prorumpentiũ, atq; alios etiam invitantium, ut una ſecum laudent, ac fruantur ſumma utilitate, atq; jucunditate perfectæ charitatis, quæ proinde tertia conſtat præcipua ratione boni, quæ eſt honeſtas. Nam non omne quod bonum eſt, ait Hilarius; jucundum eſt, neq; omne quod jucundum eſt, bonum eſt. Affert exemplum in luxu, qui jucundus, ſed non bonus eſt, utpote in quo ſit detrimentum, & ſalutis & famæ; præterea intolerantia injuriæ maxime quum ad irreligioſitatem compellimur pœnis famis, ſitis, frigoris, vigiliarum, contumeliarum, dolorum, quæ bona eſt, ſed non jucunda. Docet etiam non commendari humanas cohabitationes, nec terrenarum domorum communionem, quum fratres ob hæc ipſa tectorum conſortia diſſidentes videamus, & inimicos ſæpe ejuſdem domicilii habitatio contineat, nonnumquam incrementum odiis ipſa illa cohabitandi indignatio ſubminiſtret. De communi & religioſa domo, ſcilicet juxta myſticum ſenſum loquens, ſermonem vult eſſe; quoniam Apoſtolus h de Eccleſia ſcribens, appellat *domum Dei columnam & firmamentum veritatis*; ita ut *in unum habitare*, ſit conventum Eccleſiæ congregare, *fratres* nuncupari, unicæ voluntatis charitate concordes eſſe. Idemmet Hilarius & Auguſt. aliique illuſtrant exemplo priorum illorum fidelium, quorum narratur i, *cor unum, & anima* fuiſſe, ſocietaſq; & communio externarum facultatum. Hoc, inquit Hilarius, Gentium Doctoris deſiderium fuiſſe, ut eſſemus omnes perfecti, *eodem ſenſu*, (ſeu *mente*) *eadem ſententia* k; hoc ejus gaudium, ut idipſum ſaperemus, amore eodem contineremur, per unius ſenſus ſententiã unanimes permaneremus l, ut ſi *poſſibile eſſet, ad omnes pacem haberemus m*. Tandem ipſe ſanctus Epiſcopus hoc afferit populo Dei congruere ſub uno patre fratres, & ſub uno Spiritu unum eſſe, ſub una domo unanimes incedere, ſub uno capite unius corporis membra eſſe. Auguſtin. hoc idem fuſè ac piè, ſed agens de religioſis, qui ſunt adſtricti votis; & dicens quod iſte dulcis ſonus monaſteria peperit, & notans ex voce præſentis pſalmi tales appellatos eſſe *monachos*: quod nomen tuetur adverſus Circumcelliones, ſive Circellones, aut Agoniſticos, id irridentes; quum ultimum nomen quod ipſis placebat, non magis expreſſum reperiatur in Scripturis, quam *monachorum*, propter quam cauſſã illud irridebant *monachorum* nomen, & reprehendebant. Eadem opera occurrit objicientibus falſos monachos reperiri; concedens ita eſſe, quemadmodum & clericos & fideles ex triplici hominum genere, qui deſignantur per *agrum, lectum, molendinum n*; & per Noe, Daniel, Job o. Ad hæc ex occaſione arguit eoſdem hæreticos, quibus inviſa erat vox trita fidelibus, præſertim Monachis, *Deo gratias*. Poſtremo contendit, ſi licuit illis hæreticis Agoniſticos ſe cognominare ab agone, quo ſe jactabant certare, uſurpari nomen poſſe *Monachorum*, quoniam canitur hic, *bonum eſſe, & jucundum, habitare fratres in unum*, & μόν & *unum ſolum* ſignificat: proindeque qui ſic vivunt in unum, ut unum hominem faciant, ſitq; illis *una anima, & cor p*, multa corpora, ſed non multa corda, recte dici μόνοι, ideſt *unum ſolum*; denique per unum ſanari ſolitum in piſcina q, unitatem deſignatam Eccleſiæ: merito inſultaſſe nomini unitatis, qui ſe ab unitate præcidebant, merito illis diſplicuiſſe nomen *Monachorũ*, quia nolebant habitare in unum cum fratribus; ſed ſequentes Donatum, Chriſtum dimiſerunt. Libuit hæc ex tanto Doctore in ſummam redigere, quibus de Monachorum vita, vocabulo, loquendi formula docemur. Putatus Hierony. aſſerit quoq; proprie pſalmum iſtum cœnobiis & monaſteriis convenire, licet & de Eccleſiis intelligatur, quia ibi propoſiti diverſitate non videtur eſſe tata concordia, quum ſit in monaſteriis unũ propoſitum, unus animus, & pro uno fratre, qui dimittitur, tam multi acquirantur? & frater carnalis non tanti amat Monachum, quam ſubſtantiam ejus. Sed extendenda, ut diximus, ad alios, quam ad Monachos, ſententia eſt. De re ipſa egimus in commentario Actuum Apoſtolorum r, & Bochius hoc loco affert nonnulla. Illud maxime ad rem facit, ut exempla omittam nunc prophana, tum de ſedecim Æliis una exigua in domo habitantibus, deq; prædii unius fructibus cõcordiſſime una cum liberis & uxoribus multis ſeſe ſuſtentantibus ſ: quod Tertullianus t retulit, mutuum inter Chriſtianos amorem tantum demiratos Gentiles ipſos, quum dicerent, (Vide ut invicem ſe diligant, & ut pro alterutro mori ſint parati.) Propoſito etiam congruit *Monachi* nomen, ut notavit Gregor. u, ejuſq; ſonum illius inſinuare altitudinem dignitatis, & unanimen plurium circa idem obſequium Dei conſenſum. Idem porro Tertullianus, poſtquam fraternitate deſerta, deſit eſſe orthodoxus, cœpitq; Montano favere, Orthodoxis, quos Phychicos cognominabat, eo quod jejunia Montaniſtarum non ſervarent, objecit x, eos hunc pſalmi verſiculum no facile noſſe, niſi quo tempore quum cum pluribus cœnarent. Utinam hodieq. non abutantur aliqui ſacrilege ſanctis hiſce verbis inter compotandum, vertentes *Canticũ graduũ* in canticum deſcenſionum, & ſpiritualem fraternitatem tranſmutantes in carnalem, pſychicam, animalem. Athanaſius y ad unitatem Eccleſiaſticam, ſchiſmatiſque devitationem, hoc prolata hortatur ſententia, & quia Deus habitat, atque manſionem facit in his, qui conſociati ſunt, quum non ſit Deus diſſenſionis, ſeu pacis. Firmilianus z Cypriano ſcribens, gratiaſque agens pro acceptis ab eo litteris, ait, ex iis cognoviſſe ſe, quod corpore ad invicem ſeparati, ſic ſpiritu adunabantur, quaſi non unam tantum regionem tenerent, ſed in ipſa, atq. in eadem domo ſimul inhabitarent. Quod præter alia, hoc etiam oſtendit teſtimonio, & adjicit, adunationem, & pacem; & concordiam, non ſolum hominibus fidelibus & cognoſcentibus veritatem, ſed & Angelis ipſis cœleſtibus voluptatem maximam præſtare, quum ſit iis gaudium *in uno peccatore pœnitentiam agente a*, & ad unitatis vinculum revertente, utpote quoniam licet converſationem in cœlis habeant, nobis ſunt adunati, qui noſtra adunatione lętantur, ſicut è contrario, contriſtantur, quando vident diverſas quorumdam mentes & ſciſſas voluntates, quaſi non tantum unum, & eumdem Dominum ſimul invocent, ſed ſeparatis & diviſis ab invicem, nec confabulatio jam poſſit eſſe, aut ſermo communis. Felix Papa II. b Epiſcopis, & Sacerdotibus proponit eumdem iſtum pſalmum, ut ad perſecutiones, tribulationeſque perferendas incitet, quoniam deceat potiſſimum exemplo Aaron, quod hic ponitur, ut unguento ſpiritualis gratiæ inungantur Sacerdotes in habitaculo cuſtodię, ſecundùm Deum in unitate fidei, quę intellectum veluti caput irriget, acuſque ad ipſam extremam ſcien-

a cap. 4. 14. — b verſ. 9. — c De conſtit. monaſt. c. 19. — d pſ. 67. 7. — e Joan. 17. 23 — f 1. Cor. 15. 28 — g ad Marcellinum. — Senſus myſticus. — h 1. Tim. 3. 15 — Habitare in unum quid ſit. — i Act. 4. 32 — k 1. Cor. 1. 10 — l Phil. 3. 16. — m Ro. 12. 18

n Matt. 24. 40. 41. Luc. 17. 34. — Monachorum vocabulum ab Agoniſticis hæreticis irriſum. — p Act. 4. 32. — q Joan. 5. 4 — r in c. 2. 15 in c. 2. 44. in c. 4. 32. — ſ Plutarch. in Æmilio — t Apol. c. 39. — u lib. 1. in 1 Reg. c. 1. — x lib. contra Pſychicos c. 13. — y Epiſt. ad Antiochen. — z Epiſt. 75. apud Cypr. — a Luc. 15. 10. — b Epiſt. 1

ſcientiam deducat. Idem extat in epiſtola Pauli Conſtantinopolitani Epiſcopi, quæ recitatur in Concilio Lateranenſi a, ſub Martino Papa I. Videtur Nazianzenus b fratres Machabæos inducere, his ipſis verbis ſeſe ad mortem pro Deo ferendam adhortantes, & ad convivandũ exẽplo filiorum Job. c; & quia, ut ait Sapiens d, *fratres in adjutoriũ in tempore tribulationis*. Spiritualem, cœleſtem, divinum amorem, quam bonus, & quã ſit jucundus, quiſquis experitur, longe à ſe facit ſemper hoc tã abominabile & deteſtabile, malũ, quod eſt, cum *filii* ipſi *matris ſuæ pugnant contra ſe e*, ut admonet Bernard f Auctor ſermonũ ad fratres in eremo g, diſputans de bono pacis, tantam affirmat illius eminentiam eſſe, quod de ea virtute (ſic ille loquitur) Propheta prius miraretur, quam oſtenderet, quid eſſet, vel quid utilitatis haberet. O quam grandem, inquit, admirationem præpoſuit, quando dixit, *Ecce*: O quam mirabilem utilitatem prædicavit, quando ſubjunxit, *Quam bonum, & quam jucundum*. Deinde oſtendit bona eſſe, ſed non jucunda jejunia, vigilias, macerationes: jucundas, ſed non bonas comeſſationes & ebrietates: vix inveniri in præſenti vita, quod ſit bonum & jucundum: talem autem eſſe pacis virtutem. Baſilius h in hac exclamatione, per *bonum*, vitæ probitatem intelligi vult; per *jucundum* lætitiam eam, quæ ex concordia, & animorum conjunctione gignitur. Caſſianus i iſtam, quo Prophetam admodum delectatum affirmat, non localiter, ſed ſpiritaliter intelligi debere ſcribit; quia nihil proſit, ſi moribus, ac propoſito diſſidentes una habitatione jungãtur; nec obſit parili virtute fundatis per locorũ intervalla disjungi, quum apud Deum morum cohabitatio, non locorum unita fratres habitatione conjungat. Chryſologus k hinc probat, unitatem fidelium ſervandam intra Eccleſiam; quod Chriſtus hoc unum ſolum bonum, ſolum jucundum facturus eſſet, ut redintegraret omnes in unũ, hic præſcium Prophetam proclamaviſſe; deniq; intra Eccleſiam ſolam, ut eſt in fine pſalmi, vitam ac benedictionem reperiri. Hugo l Sancti Victoris, poſita diſtinctione bonorum, quæ non ſunt jucunda, & jucundorum, quæ non bona; utramque vero conditionẽ in eſſe charitati, ait loco unum eſſe, & animo non eſſe, pœnam eſſe; animo, non loco bonitatem; loco & animo fœlicitatem. Philo Carpathius m, unam uni viro Chriſto ſanctiſſime copulatam Eccleſiã ſponſam hinc etiam cõprobat, ut ſit unus Deus, unus ſpiritus, una fides, unum Baptiſma, una perfectio, unus finis. Hieronym. n, & Iſidorus o manſionem populi vigeſimam ſecundam in *Makkelot*, מקהלות quo nomine ſignificatur *cętus*, referunt ad Eccleſiam cum conſonantia fidelium, qui verſiculum iſtum recitare vere poſſint; quodq; *Dominus habitare facit unius moris in domo p*, Hugo Carenſis, poſt expoſitam unitatem carnalem, naturalem, mentalem, moralem, ſpiritualem, perſonalem, eſſentialem, ſocialem, ſive localem, ſive corporalem: hujus poſtremæ, de qua in pſalmo agi putat, utilitates octo enumerat; ut ſuffulciatur quis à caſu; ut poſt caſum erigatur; ut commoveatur, & provocetur ad bonum; ut fortius reſiſtat; ut benedictionem paternam percipiat ut Spiritu ſancto repleatur ut filiis Dei aſſocietur, ut impetret facilius. Socialis, & cœnobiticæ vitæ plures utilitates eſſe, quam ſolitariæ, planeque monaſticę & eremiticæ, alibi demonſtravimus, quod noſter etiam Hieronym. Platus q exequitur: alius vero præterea ex eodem ordine Joannes Alvarez r, mixtum vitæ genus antecellere dignitate id, quod contemplativum eſt, non ſolum id, quod activum: quæ eſt Theologorum communis ſentẽtia cum Angelico Doctore ſ. Grevæus t acute diſſerit de ſociali Religioſorum vita, muneribuſq; ſpectans in ſingulis certam quamdam tropologiam. Cui vacat, legat, Antonius u docens, hunc locum de omnibus quidem vere fidelibus poſſe intelligi *habitantibus in unum*, ideſt, in unitatem fidei, ſpei, & dilectionis unius veri DEI, præſertim tamen de bonis Religioſis, affirmat in religione reperiri bonum utile, delectabile, honeſtum: & primum innui illis verbis, *Ecce quam bonum*: ſecundum, *& quam Jucundum*: tertium, *habitare fratres in unum*. Deinde tractat utilitates novem à Bernardo recenſitas, attribuens ternas principio, totidem & progreſſivi, & termino illius. De jucunditate citat Eccleſiaſticum x, *Religioſitas cuſtodiet, & juſtificabit cor jucunditatem, atq. gaudium dabit*. Iſtam vero jucunditatem declarat comparando cum paradiſo voluptatis, terra promiſſionis, monte transfigurationis Honeſtatem oſtendit ex eo, quod Religioſo unum neceſſarium quærendum eſt, *habitare in unũ* Divinitatis, per frequentem contemplationem: in unum potentialitatis, per dominantem rationem: in unum ſtatum ſuæ vocationis, per proficientem continuationem, in unũ fraternæ dilectionis, per bonam confirmationem. Idem rurſum Antonin. y diſtinguens unitatem naturalem hominis converſationi neceſſariam, conjugalem pro generis humani multiplicatione, politicam pro multitudinis directione, Eccleſiaſticam pro ſalutis conſequutione, regularem pro perfectionis adeptione, perſonam, quæ in duplici natura Chriſti cernitur, pro peccatoris remdemtione, eſſentialem, ſeu divinam, pro mundi gubernatione: de regulari explicat eumdem hunc locum noſtrum. Sed & rationem boni honeſti, conſiſtere quoque obſervat, ut *fratres habitent in unum*, ſcilicet in unitate ſubſtantiæ communis, remota proprietate; in unitate obedientiæ totalis abjecta propria voluntate; in unitate continentiæ integralis ſine venere à ſocietate. Bonum delectabile innui ait per *unguentum in capite Aaron deſcendens in barbam & uſque ad oram veſtimenti*: & per *rorem in Hermon, deſcendentem in Sion*. Poſtremo bonum utile contineri dicit poſtremis pſalmi verbis de *benedictione & vita uſque in ſæculum*. Hoc argumentum copioſe tractavit, quem ante dixi, Platus in opere de bono ſtatus religioſi, triplex boni genus demonſtrans de illo, Bernardus z oſtendit, quomodo unum ſit neceſſarium a, & oporteat opus bonum in unitate facere; ut Deo, qui unus eſt, acceptum ſit: quia *non eſt qui faciat bonum, uſque ad unum b*, ideſt, præter eum, qui ſic, ut dictum eſt, operatur, quia unus in piſcina ſanatur c, unus leproſus agit gratias Deo d, unus accipit bravium e: quia *adhærere Deo, & unum ſpiritum cum eo fieri*, bonum eſt f; quam vocat unitatem glorificantem, poſtea unitatem juſtificantem, quum, *cor unum, & anima una* multorum in Domino, eſt g, commendari docet præſenti ſententia à pulchritudine, tum in fine pſalmi ab utilitate benedictionis in iſto, & vitæ in futuro ſæculo. Idem in proprio ſermone h de hoc pſalmo, ponit unitates varias, (ad eum fere modum, quo prius ex Hugone retulimus) naturalem, carnalem, virtualem, moralem, ſpiritualem, ſocialem, perſonalem, principalem, inter corpus & animam, virum & uxorem, ejuſdem cum ſeipſo, unius cum alio, hominis cum Deo, inter Angelos, in Chriſto, in Trinitate. Tunc vero etiam diſtinguens, nec bona, nec jucunda ut triſtitiam, invidiam, acediam; bona & jucunda, ut honeſtatem, charitatem, puritatem: bona & non jucunda, ut continentiam, patientiam & diſciplinam; jucunda, & non bona, ut voluptatem curioſitatem, vanitatem; requirit, ut ad bona & jucunda perveniatur, unitatem virtualem & moralem, qua quiſque conjungitur ſibi ipſi & proximo. Addi debuit unitas ſpiritualis, per quam idem Pater docet nos conjungi Deo, cujus amor cũ primis neceſſarius eſt, bonumq. maximũ, & maxime jucundum. Animi cum Deo, ſecum & cum proximo, indiviſibilem quamdã unitatem, ſimilem, juxta nonnullam analogiam, ei, quæ in Deo ipſo eſt, quum & Chriſtus à Patre oraverit i ac ſine dubio exoraverit, ut *eſſemus unum inter nos, ſicut erat ipſe cum Patre*, rectè cognominaveris gemmeam unionem, ſive nomine gemmæ, quam Romanæ deliciæ, teſte Plinio k, appellaverunt *unionem*: quia nullæ majores deliciæ, nulla res inveniri pretioſior poteſt, & *ſi dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam l*. In ultimo reſponſorio matutinalis Officii de Communi plurimorum Martyrum, uſurpat Eccleſia iſtũ verſiculũ, quando Martyres ſunt fratres; item in graduali Miſſæ nonnullorum Martyrum fratrum, ut Joannis & Pauli, & Nerei & Achillei, Marci, & Marcelliani, Gervaſii & Protaſii, Coſmæ & Damiani, ſeptem fratrum, &c. Gauden. Brixienſis m de Petro & Paulo ſcribit, rectiſſimè præſumi prophetico hic ſpiritu prædicatũ. Quid? quod vita etiam functi, quod paris eſſent ſanctitatis, eodem in tumulo collocati, locum ſibi mutuo dederunt? Id communis habet opinio de Laurentio, quod illato in ſuum ſepulchrum Stephano, dexteram, loco cedens, illi dederit. Quidam quoque ſimile acta continent Severi Ravennatis n. Celebris præterea narratio de duobus, qui vulgo amantes cognominati ſunt. Hi ex nobiliſſima Senatorum Romanorum ſtirpe genus ducentes, Arcadii Honorique Imperatorum, & beati Martini temporibus, poſt celebratas nuptias, de communi ſententia caſtitatem Deo conſecrarunt: Quum virgo ante virum defuncta, in ſepulchrum demiſſa eſſet, virque tumulo imminens, gratias Deo ageret, quod cum ſibi commiſſum theſaurum, reſti-

a ſecreta. 4 — b orat. 22 — c Job. 1. 4 — d Eccl. 40. 24 — e Cant. 1. 6. — f ſerm. 29. in Cant. — g in 2 apud Auguſtinum tom. 10 — h in conſtit. monaſt. c. 19 — i Collat. 16. cap. 3 — k ſerm. 132. — l Annot. in pſ. cap. 81 — m in Cant. — n Epiſt. 127 — o in l. Num. cap. 16 — p Pſ. 67. 7 — Unitatis utilitates. — q de bono ſtat. relig. ca. 39. — r de vita ſpirit. l. 2 p. 5. c. 42. & 43 — ſ 2. 2. qu. 188 art. 6. — t ſerm. 294 & 295 — u 5. p. t. 16. c. 10 — x cap. 1. 18

y 1 p. tit. 8. c. — z ſerm. 5. de Aſſumt. — a Luc. 10. 42 — b pſ. 13. 1 — c Joan. 5. 5 — d Luc. 17. 15 18 — e 1 Cor. 9. 24 — f cap. 6. 17 — g Act. 4. 32 — h ſerm. 44. ex brevib. — i Joan. 17. 21 — k lib. 9. c. 35 — l Cant. 8. 7. — m ſer. de Petro & Paulo — n Surius tomo 1.

tuere immaculatum; illa perinde ac ſi viveret, ſilere ipſum juſſit, nec ea ante tempus loqui, quæ non interrogaretur: Paullo poſt ipſe conjux etiam deceſſit, conditusque eſt in eodem quidem templo, ſed longius à conjugis ſepulchro. Poſtridie conjuncti utriuſque tumuli reperti; ut quorum animas cœlum conjunxerat, terra corpora non ſepararet *a*.

a Tur. & ex eod. ſpecu. ex emp. diſt. 9. cap. 20.

Ecce quam bonum,) Græcè ἰδοὺ δὴ τί καλὸν per interrogationem, *Ecce jam quid bonum*. Quæ interrogatio poſſet etiam in Hebræo retineri הנה מה *hinneh mah*; & potius *quid* ſignificare, & non *quam*, quod magis exprimit Chaldæum כמה *chemah*. Tertullianus *b* legit; *vide quam bonum*, quaſi repererit Græcè ἴδε. Hoc loco *bonum* καλὸν טוב *tou* plurimi pro *utili*, ut dixi, & *ſalutari* accipiunt, Baſilius *c* in Conſtitutionibus pro *honeſto*: quia pro virtute: Chryſoſtomus refert alium hic poſuiſſe ἀγαθὸν, & ſequenti membro καλὸν. Poſſunt hæc ſynonyme ſumi; & quidem pro bono jucundo, quod ſtatim Latinè eo modo appellatur.

b cont. Pſych. ca. 13.
c cap. 19

Et quam jucundum.] Hieronymus, *decorum*, quamvis apud Trevetum eodem modo, quo in vulgata editione, quod eſt Hebraicè נעים *nabbim*, ſed Græcè τερπνὸν, pro quo dixi ab alio poni καλὸν prius autem ἀγαθὸν. Importat Hebræa vox jucunditatem, quæ conſiſtit in pulchritudine. Pſalmo 80. *d* vocatur Pſalterium jucundum נעים *nabbim* eodemque vocabulo præcipitur in 134. *e* pſalli *nomini Domini, quoniam ſuave*: in Cantico Canticorum *f* nominatur *ſponſus decorus* נעים *nabbim*: in Proverbiis *g doctrina pulchra*. Itaque per *jucundum* poteſt ratio illa propria boni diverſa intelligi, quæ à bono ſe cernitur, ut id ſecundùm præcipuam ratione boni moraliter accepti honeſtum ſignificat. Alioquin, ut antea monui, nihil vetat idem nomine utroque hic denotari, & juxta vulgi ſermonem abſolute bona dici ſolent, quæ jucunda & delectabilia.

d verſ. 3.
e verſ. 3.
f cap. 1.16.
g cap. 13.17. 18.

Habitare fratres in unum.) Græcè, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ *niſi habitare fratres in idipſum*. Videlicet reſpondet adverſativa particula particulæ τί prioris membri, quæ continebat interrogationem. Hebraicè *habitare fratres etiam ſimul* שבת אחים גם יחד *ſcevetb achim gam jachad*. Ubi גם *gam* habet emphaſin, quaſi eo rem admirabiliorem proferat, ac pro ea Deum magis laudet, vel etiam optet ab illo concedi Propheta, ut qui licet natura fratres eſſent, magis tamen inter ſe ab alienati fuerant, quam externi, in ſinceram concordiam redeant. Chaldaicè, *habitare in Sion & Jeruſalem, ſicut duo fratres in unum*. Fortaſſis alludit Paraphraſtes ad duplicem Jeruſalem, ſuperiorem & inferiorem; quæ propterea etiam dicitur vulgo appellari nomine formæ dualis ירושלים *Jeruſalem*. De amore fraterno, charitateq; fraternitatis egimus alibi, nec non de variis modis, quibus fratres dicuntur homines inter ſe, natura, gente, cognatione, affectu, & qua ratione Chriſti fratres, quod Synodus Francofordienſis ex Hieronymo *h* inculcat, ſcribens ad Hiſpanos. Varias formulas adagiales, quibus concordes deſcribunt Scripturæ, collegit Delrius noſter *i*; nempe præter iſtam, ut dicantur aliqui *uno ore K, una voce l*, quidpiam loqui, vel *quaſi vir unus eſſe m*: vel *uno animo n*; *convenire in unum o*; *conſilium facere in unum p*; *cor unum, viamque unam habere q*; Quod in Actibus Apoſtolorum *r* vocatur *cor unum*, & *anima una*, ſervire, *quaſi humero uno ſ*; eſſe populus unus *t*; eſſe unum quid, & conſummatos in unum *u*.

h cont. Helvid.
i to. 1. adag. 153.
K Joſue 9.2.
l Judic 7.12
m Judit. 6.3 c. 10. 1. 8. 20. 14 15. 1. Eſdr. 2 64. c. 3. 1. 9. l. 2. 766
n Judith. 1. 21.
o Pſ. 2. 2. pſ. 47. 5.
p Pſ. 70. 10.
q Jer. 32. 39 Ezech. 13. 19
r cap. 4. 32.
ſ Soph. 3. 9.
t 1. Mach. 1. 43. Gen. 34. 16. 23.
u Joan. 17. 21. 23.

Verſ. 2.) Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.

Quod deſcendit in oram veſtimenti ejus.

Verſ. 3.) Sicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion, &c.

Sensus loci.

HOc pacto verſus diſtinguuntur in Bibliis, ut qui tertius hic notatur, excurrat uſque ad finem pſalmi; ſed propter ſententiæ commoditatem cum ſecundo partem tertii conjunxi, & alteram in ſequentem commentarium diſtuli. Continent porro, quæ recitata ſunt elegantes comparationes duas, quibus præſtantia fraternæ concordiæ illuſtretur, & melius utilitas, jucunditaſque intelligatur habitantium in unum. Prior ſimilitudo, ex un-

A

guento pontificio ſpectat magis ad jucunditatem, ſed ſimul cum nonnulla utilitate, quoniam erat pretioſiſſimum & jucundiſſimum, exque præcipuis aromatibus confectum quatuor ſpecierum, præter oleum olivarum, & ſaluti etiam corporis ob ſuavitatem odoris fortaſſe conferebat, & præſentes fragrantia ſua recreabat, & à capite defluebat uſque ad barbam & oram ſive ſummitatem veſtimenti, quæ collum circundabat. De ſcribitur in Exodo *x* hoc oleum caveturque olium eo ungi præter Pontificem. In Levitico *y* narratur eo unctum à Moyſe Aaronem, & in libro Eccleſiaſtici *z* ſcribitur, quod ille complevit manus hujus, & unxit illum Oleo ſancto, intelligendo completionem manuum pro deſtinatione & traditione poteſtatis ſacrificandi; per unctionem, veram olei effuſionem ſuper caput, ut exprimitur in Levitico *a*, non tantum hoc loco. Concordia fraterna res veluti ſacra eſt, ac nos conſecrat Deo, *tabuliſque hoſtiis promeretur Deus b*: juvat plurimum ad conciliandam bonam opinionem, & diffundendum odorem famæ, quum *ſit nomen bonum melius quam unguenta pretioſa c*: utilitates multas & magnas affert: res Deo, & hominibus gratiſſima eſt: ex multiplici fratrum virtute veluti componitur: diffunditur in alios, & facile communicatur; poſtremo, quemadmodum non pervenit unguentum illud à capite ad alias partes, niſi unitas, ut ad barbam, niſi adhæreat capiti, nec ad veſtimentum, niſi ſit applicatum Sacerdoti: ſic dona gratiæ non defluunt à capite Chriſto in Prælatos tamquam in barbam, vel ad oram veſtimenti, hoc eſt, ad reliquum pupulum, niſi omnes charitate juncti inter ſe ſint; & ſicut fratres habitent in unum. Altera ſimilitudo eſt roris; qui eſt quidem etiam nobis jucundus, ſed utilitatis præſertim laude commendatur, quia fœcundat montes; & ad medicinam præterea commoditatem habet, decidit proxime quaſi de cœlo in montes, ac in iiſdem hæret: dum vero cadit, ullum erit ſtrepitum. Ad eumdem modum concordia res cæleſtis eſt, ipſos etiam ſublimes ſuperbia, ſteriles, duros, aridos, emollit, atque fœcundat, paullatim, ſenſim, leniter vim ſuam exercet: omnibus blanda & gratiſſima eſt animi purgat morbos. Nominatur autem Hermon mons & Sion, tamquam clebres ac noti, prior major poſteriore altiorque, ut ait Bellarminus, poſt Cajetanum, & idcirco abundans rore adeo, ut is videatur ſufficere pro Sione, & loquendo more poetico, ad illum uſq; deſcendere. Senſus eſt per ventum Euroaquilonem in ex Hermon in Sion deferri roſcidam materiã cum nubibus, ut indicat Euſebius citatus ab Agellio ſentitq; Euthymius, Theodoretus. Nicephorus Blemmida, Trevetus, Genebrardus. Aut repeti debet nomen *roris*, ut intelligatur, quod ſicut ros Hermon & ſicut ros, qui deſcendit in montem Sion, *bonum eſt, & jucundum habitare fratres in unum*: quæ opinio placet Lyrano, Haymoni, Rickelio, Valentiæ, Janſenio, Titelmano, Folengio, Vatablo, Ariæ, Flaminio, Ciconiæ, & aliis recentioribus. Aut duobus nominibus idem mõs ſignificatur maxime aridus & ſiccus, quod *Sion* denotat, cujus etymon eſt *ſiccitas*, & *Hermon* valet *deſolationem*. Hæc Agellii ſingularis opinio eſt, quam probat ex Deuteronomio, ubi quum deſcribitur Amorrhæorum Regum, & terra quam poſſedit. Og Rex Baſan, de Sion monte dicitur, qui eſt & Hermon, *d* præterea & ex Eccleſiaſtici *e*, ubi quod vulgata editio habet, *quaſi cypreſſus in monte Sion*. Græcè legitur ἐν ὄρεσιν ἀερμών, quæ ipſe ultima vox eodem pacto hìc ſcribitur. Sunt deniq; qui omnibus modis deſtitui nos dicant à littera, neceſſarioq; ad ſenſũ ſpiritualem confugiendũ eſſe. Hier. Varlenius ita exiſtimat, & ante illum Ayguanus, Hugoq; & favet omnino Auguſtin. ac alii, qui eum imitati, propter diſtantiã iſtorum montium, recurrunt ad myſticum dumtaxat ſenſum quemadmodum & Hugo circa unguenti præcedens exemplum; quia non videatur tam copioſe effuſum, ut ad extremum deſcenderet veſtimentum. Hoc facilius eſt, intelligendo, ut dixi, & magis poſtea dicam, non extremum infimi veſtimenti, ſed partis, quæ circundabat collum. Quod attinet ad Hermon, & Sion, omitti non debet ſenſus litteralis, ſed eo poſito, myſticus eruendus. Inter alios autem dicendi modos minime placet is, quem tradit Agellius, quia nullum pro ſe auctorem habet, immo in Deuteronomii citato loco notant expoſitores, Abulenſis, & Oleaſter, qui ibi dicitur mons duplici nomine *Hermõ & Sion*, diverſum eſſe à Sion, qui eſt in Jeruſalem; quia iſte ſcribitur per צ *tſade*, ille per ש *ſin*, adde totum illud nõmen eſſe שיאן *Sion* Græcè σηὼν, quod iterum extat in libro

x cap. 30. 24. & ſeqq.
y cap. 8. 12.
z cap. 45. 18
a cap. 8. & 12
b Hebr. 13. 16
c Eccl. 7. 2
d Deut. 4. 48
e cap. 24. 17

B

C

D

libro Joſue *a*, litteris, & tota ſcribendi ratione valde diverſis à ציון *tſion*, σιὼν. Topographi etiam diſtingunt illum ipſum montem, qui vocatur *Sion* in Deuteronomio, & appellant quoque eumdem *Seon*, & *Sanir Senir, Sarion, Sireon, Sirion, Siron, Sanior*, à monte Sion, in quo ſita Jeruſalem. Maſius *, autem vult Sion, qui & Seon, parum abfuiſſe à monte Thabor; & Abulenſis *b*, diſtinguit à Sion, qui eſt in Jeruſalem; & Serarius noſter *c*. Denique quidquid ſit de Hermon, de quo egimus pſalm. 41. *d* durior expoſitio; *ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion*, ideſt, ſicut ros montis Hermon, qui deſcendit in montem Sion, eundem prorſus cum monte Hermon. Tandem Græce in libro Eccleſiaſtici nomen ἀρεμὼν, pro quo eſt Sion Latinè. Ianſenius notat differre à Sione monte Jeruſalem; & Paulus de Palatio arbitratur ſub Hermon eſſe minorẽ montem appellatum Sion, atque hic dici, quod ex illo in ipſum ros deſcendit: quod ultimum, licet pſalmo 47. probabile eſſe inſinuaverimus, repugnant ratione ſcribendi, quam dixi eſſe diverſam; & propterea Sionem in pſalmo hic commemoratum, quod omnes alii etiam ſentiunt, oporteat illum eſſe. cui Ieruſalem impoſita erat. Quod ſi Agellius vult eidem moti duplex nomen fuiſſe, non qui pertinet ad Jeruſalem ſed alteri, ut vere, vult contradicet quidẽ communi opinioni; ea tamen ex parte tolerabilis erit, quatenus de alio illo monte multi concedunt habuiſſe illa, & alia præterea nomina, ut dixi, quamvis non *Sion*, eodem modo, quo dicitur de monte in Jeruſalem. Poſt iſtam, prima opinio minus arridet; quoniam ponit contra aliorum ſententiam Sione in monte Jeruſalẽ altiorem fuiſſe montem Hermon, cùm etiam vocetur hic dicto pſalmo *mons modicus*: præterea quia non agnoſcit rei veritatem, ſed poeticam dumtaxat loquendi rationem. Ex ſecunda, tertia, quas probabiles judicio, magis placet tertia; quia non eſt adeo facile, ut roris decidentis in montem Sion ordinaria materia ex monte Hermon tam diſſito adducatur. Sed ad ſingulorum diſquiſitionem deſcendamus, & ſi quid aliud latet myſterii, attingamus.

a cap. 19. 19.
** ibid.*
b ibid. q. 3.
c ibid q. 7.
d verſ. 7.

Sicut unguentum in capite.) Omiſſum eſt epithetum *unguenti*, ut optimum dicatur, quemadmodum tranſtulit Hieronymus, vel *bonum*, quod hic habetur Hebr. כשמן הטוב *chaſſcemen batiof*. Id omiſſe in Hieron. textu Trevetum miror; Symmachus poſuit. τὸ κάλλιστον. Aquila ἀγαθὸν. De unguento Pontificio poſſent phyſiologicè, ac myſticè multa dici, ſed memini me *e* alibi diſputare eadem de re, atque de unctione Regum apud Hebræos, quam eodem illo loco factam non improbabile ducitur, ac vetitum duntaxat uſum illius profanum; & promiſcuum; ſed & in caput regum effundi ſolitũ, non Pontificum tantum, ut de Saule *f*, ac Jehu *g*, nominatim proditur, quemadmodum & ſponſi regis nomen appellat *oleum effuſum*, ad cujus odorem adoleſcentulæ accurerent *h*, *genæque* illius dicuntur *ſicut areolæ aromatum, labia, lilia, diſtillantia mirrã primam i*, *ubera fragrantia ungentis optimis K*, *oleum effuſum nomen ejus l*, denique totus Chriſtus, ideſt, unctus. Præter unctionem præcipuam Pontificis in capite, quæ odorato illo unguento perficiebatur, alia erat ejuſdem ex eodem unguento, quum ſanguinem victimæ permixto; quo aſpergebatur ipſe, atque veſtimenta: tertia fiebat in extrema dexteræ auriculæ parte, & in dexteræ manus pollice, & in pollice dextri pedes ex ſanguine arietis. Unguentum in capite, gratiam in Chriſto, quia caput eſt ſupplet Eccleſiam *m*, paſſim cum Auguſt. interpretatur, & ab eo derivantem in barbam, ei magis, & quodammodo virilius adhæreſcentium prælatorum, qui ſunt ſtrenui, alacres, impigri: deinde uſque ad oram veſtimenti, quam Auguſtinus pro capitio ſumens, de religioſis videtur interpretari. Sed alibi *n*, concedit Petiliano valere præſentem ſimilitudinem, ut intelligatur quod ſic ungitur unitas, ſicut uncti ſunt ſacerdotes: quia ſacerdotium vetus in figura Corporis Chriſti habebat unctionem, quod unitatis compage ſit ſalvum: caput eſſe Chriſtum; fortes in Eccleſia eſſe barbam: qui adhærentes ori ejus, ſine timore prædicant veritatem, deſcendente à Chriſto ſantificatione ſpirituali: oram veſtimenti, qua veſtientis caput ingreditur, perfectos in Eccleſia, quique vendentes omnia, dant pauperibus, & Chriſtum ſecuuntur. Theodoretus ait innui à Principe ad ſubditos uſque concordiæ utilitatem pervenire. Hilarius exponit de unguento ſpirituali gratiæ, quo uncti à capite Chriſto, evadimus in viros, quos barba innuit, & eo perfuſi uſque ad orã veſtimenti dicimur: quia toti corpori myſtico Eccleſiæ communicatur, quemadmodum Chriſtus unctus legi-

e in p. 22. 5 pſ. 44. 8. pſ. 4 88. 21.
f 2. Reg. 30. 1
g lib. 5. 9. 6
h Cant. 1. 1
i cap. 5. 13
k cap. 1. 13
l verſ. 2.
Præter unctionem Pontificis præcipuam in capite erant aliæ ex eodem unguento cum ſanguine victimæ mixto in aliis partibus.
m Eph. 1. 22 c. 4. 15. c. 3. 23. Coloſſ. 1 12. cap. 1. 10
n 2. contr. l. Petil. c. 104

A

tur tum in capite, tum in pedibus, (dum viveret, mortuus enim in toto corpore) & ſic *bonus odor*, vitæ Chriſti reddimur. Similia ſunt in Ambroſio *p*, de odore gratiæ ſpiritualis, quo Chriſtus incarnatus nos replevit. Vel caput in Chriſto Divinitas eſt, ut philoſophatur creditus Hieronymus: barba inſigne virilitas: humanitas ejuſdem myſtici Aaronis noſtri: oleum à Divinitate accipiens, eãque transfundens ad alios ad Eccleſiam pertinentes, qua ſicut veſtimento ornatur Chriſtus. Eucherius in uno ex ſermonibus, qui Theodori Studitæ ſermonibus adjecti ſunt, *unguentum* ait eſſe ſupernæ benedictionis infuſionem, *caput* Chriſtum, *barbam* Sanctos Deo proximos, qui ſint roborati in viros perfectos, & in morem barbæ æterno capiti cohærent. Oreſieſis *q*, videtur accipere in *capite*, comave illius unguento delibuta, Principem, & perfectorem noſtrum Jeſum; *barbam* viros Religioſos; qui per unguenti ejuſdem donum perducant *uſque ad oram veſtimenti*; ut ſcilicet impleant omnia, quæ ſcripta ſunt. Hugo *oram* pro extrema prorſus veſtimenti capiens parte, intelligit vel minores in Eccleſiæ veſtimento ſanctos; vel

o 2. Cor. 2. 15 16
p in pſ. 118 octon. 5.
q de inſtrut. monaſt.

B

eos, qui erunt in fine mundi tempore Antichriſti: quod ultimum indicat Caſſiodorus, ut nempe non deſint uſque ad id tempus in Eccleſia Sancti, Bruno in *ora veſtimenti*, ut ejus eſt pars ſuperior, Martyres deſignari vult. Petrus Damiani *r*, *barbam* Apoſtolos, *oram veſtimenti* Martyres, ac deinceps totam ſimul Eccleſiam intelligit. Sed quod ait, oleo, unguentove hoc Chriſtum principaliter unctum in Baptiſmo, non eſt verum: niſi quoad externum quendam effectum, atque declarationem. Abſolute autem aſſertio illa continet hæreſin Neſtorianam, ut pſalmo 44. *ſ*, vidimus. Applicat Chryſologus *t*, ad mulierem, quæ tactu fimbriæ curata eſt, quaſi crederet à capite derivatum illuc uſque gratiæ unguentum, ac tangeret per illam fimbriam, capitis etiam ſummitatem, ideſt, per fidem Divinitatem Chriſti. Clemens Alexandrinus *u*, *unguentum ex capite deſcendens in oram veſtimenti*, quod eſt extrinſecum corpori, interpretatur in Philoſophiam, quam nimirum Gentiles profitentur qui non ſunt pars myſtici Corporis Chriſti. Arnobius hoc loco refert *unguentum* ad Sacramentum Chriſmatis, quod deſcendat de capite Chriſto *in barbam*; ideſt, in virtutibus, (virile quid ſunt virtutis, & viri res propria barba) quæ contra vitia luctantur quotidie; ut autem vincere valeant, Chriſti infunduntur auxilio. Ambroſius *x*, aptat huc locum unctioni verticis baptizati, & hoc unguentum dicit *in barbam* defluere, ideſt, in gratiam juventutis; *in barbam Aaron*, ut fiat *electum genus, ſacerdotale*; pretioſum, quia omnes in regnum Dei, & in ſacerdotium ungimur *y*, gratia ſpirituali. Auguſtinus *z*, minus probat illam expoſitionem de Chriſmatis Sacramento, quam etiam ſchiſmatici Donatiſtæ tradebant: quia licet id unguentum ſit ſacroſanctum, ſicut Baptiſmus, poteſt eſſe is peſſimus: ideo nec *ad barbam Aaron*, nec *ad oram veſtimenti ejus*, nec ad ullam contextionem veſtis ſacerdotalis pertinentibus: hic eſſe ſermonem de inviſibili unctione charitatis, quæ propria bonorum eſt. Bernardi *a*, eadem mens; à Chriſto capite gratiam defluere ad minimam fimbriam, & ipſe ſeipſum *oram veſtimenti* Eccleſiæ nominat omnium noviſſimum, atque indigniſſimum. Rupertus *b*, Chriſto capiti adhærentes, ut barbam perfectos, furteſque

r ſerm. 34 qui eſt de ſancto Chriſtophoro.
ſ verſ. 8.
t ſerm. 85
u 6. ſtrom. cap. 8
x de Initian. cap. 6.
y 1. Petr. 2. 5. 9. Apoc. 1. 6. 5. 10. c. 20. 6
z 2. contra lit. Petilia. c. 104.
a ſerm. 1. in cap. jejun. & ſerm. 14. in Cant.
b in Exod. 1. 6. cap. 15

C

D

ſumit Apoſtolos, qui tunc ejuſdem capitis unguento maduerunt, quando ejus Spirito ſancto repleti ſunt: rorem quoque gratuit doni deſcendiſſe in Hermon anathematizati populi Gentilis, & in Sion Judaici. Joannes Capiſtranus *c*, docens, licet data ſit à Chriſto poteſtas clavium omnibus Apoſtolis, tamen cum ordine id explicat, ut à Chriſto principialiter in Petrum, & à Petro in ceteros condeſcendat; *ſicut unguentum in capite*, ſcilicet Chriſto; *quod deſcendit in barbam Aaron*, ſcilicet ſummi Pontificis; *quod deſcendit in oram veſtimentis ejus* ſcilicet in alios Epiſcopos, & ab Epiſcopis in alias Sacerdotes. Idem jam prior dixeras Thomas de Argentina *d*, Chryſoſtomus *e*, juxta Chriſti præceptum *f*, ait ab eo caput ſuum ungi, dum jejunat, qui miſericordiæ opus, quod facit, ad honorem Chriſti facit, qui eſt caput noſtrum; atque hac ratione *unguentum in capite deſcendere in barbã, & in oram veſtimenti*, ut nimirum, quod ego interpretor, omnibus æque miſericordia fiat, qui hoc quaſi unguento indigent. Caſſianus *g*, ut probet immundam animam neque tradere, nec percipere poſſe ſcientiam ſpiritualem, adhibet exemplum unguenti nobilis, meliſve optimi, aut pretioſiſſimæ myrrhæ quam nemo in vas fœtidum; atque

c de Papa & Concil. auctorit ſol. 14
d 4. d. 18. 7. 1. art. 1
e homil. 10. ex variis in Matt.
f Matt. 6. 17
g collat. 14. cap. 15

cor-

corruptum infundit; adeumdem modum; vas pectoris noſtri, niſi prius fuerit ab omni fœtidiſſima vitiorum contagione purgatum, non mereri ſuſcipere illud benedictionis unguentum, de quo mentio fit in hoc pſalmo. Pineda *a*, noſter, quæ de unguento hic habentur, ac in toto pſalmo continentur, apte per ecphraſim explanat de fratrũ concordia, parentumque charitate erga familiam ſuam; præſertim in convivando; ubi *oram veſtimenti* pro extrema ad pedes accipit, dum ei comparat ſervos ad pedes menſæ, lective cœnati patrifamilias aſſiſtentes pariter cenaturos, ut proditum eſt à M. Tullio *b*, Seneca *c*, Maritale *d*, Nec ncommode poſſet quis à contrario ſenſu locum hunc detorquere in Caipham, quum ſævam & iniquiſſimam protulit ſententiam, *expedire, ut unus homo moreretur pro populo e*: quoniam à tali capite, quod tam lethale unguentum effudit, infecti ceteri, conſenſerunt indigniſſimam necem Chriſti; quemadmodum & Herode turbato propter nuntium de nato Rege Judæorum, turbata quoque omnis Jeroſolyma eſt *f*. Tanti refert, quo caput vel Pontificis, vel Regis unguento delibutum ſit. Si *oram* præterea *veſtimenti* placeat eſſe imam ad pedes, effuſio unguenti poterit intelligi de vi paſſionis Chriſti, & meritorum ejus, uſque ad fines terræ, ac infra etiam, uſque ad limbum; quo nomine, vel *fimbriæ*, ora etiam veſtis ſignificatur. Eo enim deſcendit Chriſtus, ut animas liberaret juſtorum, & ipſosmet dæmones terrore ſaltem complevit, atque vel ab invitis adoratus eſt g.

Quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.) Chaldaicè, *ſicut unguentum bonum, quod effuſum ſuper caput, deſcendit ſuper barbam, barbam Aaron.* Sed in textu Nebienſis ponitur tantum ſemel nomen *barbæ*. Nomen *Aaron* accipitur hic pro quovis ſummo Sacerdote, quemadmodum & alia nomina propria generaliter pro aliis, ut notavit Cantapetrenſis *h*, ut *Babylon*, *Sodoma*, *Ægyptus*, *Idumæa* pro quavis gente iniqua. Idem tradit Ribera noſter de *Chetim* nomine proprio Cypri pro locis omnibus maritimis; de *Tharſis* pro omni mari, de *Antichriſto* pro omni inſigniter malo, & impio, qui adverſatur Chriſto, &c. Myſticus Aaron Chriſtus eſt, licet non ſecundùm ordinem ejus, ſed Melchiſedech ſacerdos, juxta etymon montarius, ob ſublimitatem virtutum, & quia de ſupernis. Clemens Alexandrinus *i*, Pſalmographum ſcribit barbæ coma delectatum & quum *barbę* conduplicatione decorem laudaſſet, vultum exhilaraviſſe unguento Domini. Sixtus Senenſis *K*. Hortenſii cujuſdã Laudi apoſtatæ libro de perſecutione barbarum reſpondet, in quo Clementis hoc teſtimonium objicitur, prætereaque Hieronymi *l*, & Epiphanii *m*: ſed & Scripturarum nonnulla *n*, teſtimonia, quibus abraſio, vel abſciſſio comæ & barbæ vetari videtur, aut ut pœna, & infamia notari. Reſpondet autem prius in contrarium adductis Pontificum, & Conciliorum decretis, citata Scripturę ab adverſario loca vel eſſe de Nazaræis, qui expleto voto caput radebant, capillumque in ignem ſacrificii ponebant *o*: vel de Levitis, quamdiu in deſerto peregrinarentur; vel, ut, ut hi ipſi longius abeſſent a ſuperſtitione idololatrarum ſacerdotum; qui raſo capite, mentoque immolabant: vel prohibere nimis effœminatum, molleque ſtudium radendę barbę. Legendus Adriani Junii tractatus de coma, & quæ ipſe dixi, alios præterea citans in commentario Actuum Apoſtolorum *p*, & Delrii noſtri adagia ſacra *q*, & Lælii Biſciolæ horæ ſucceſſivæ *r*. Lege etiam Franciſcum Georgium *ſ*, Gaſparũ Grajar in Michæam *t*, Alexandrum ab Alexandro *u*, cum Tiraquello, & hunc ipſum de jure primogeniorum, & Rhodiginum *x*, & Marci Antonii Ulmi phyſiologiam barbæ. Priſcos Longobardos quaſi longobarbos à longa barba dictos, quod quidam tradiderunt, fictitium puto, riſu autem dignam fortunam barbatam, de qua Auguſtinus *y*. Poſtremo notandum, quod barbam Hebręi זקן *zaKan* appellant à ſenectute: quod grandioribus ætate proveniat, & ſeniores eam prolixiorẽ geſtare ſolerent. Poſſet quoque ſumi pro mento id nomen, ſicut & Appollinarius reddidit γενειάδα.

Quod deſcendit in oram veſtimenti ejus.) Hieroymus, *ſuper oram veſtimentorum ejus.* Eſt etiam plurale cum affixo מדותיו *middotahu*, & Aquila vertit τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ. Symmachus τῶν περιμέτρων. Hugo, Ayguanus, Antoninus *z*, negant ad litteram hoc verum eſſe, quia neutiquam legitur barba Aaron ita uncta, ut inde unguentum deſcenderet uſque ad oram veſtimenti ſui; ſumunt nempe *oram*, ſicut & Hilarius pro iis quę uſque ad pedes defluunt. Sed *ora*; ut prius quoque ſignificavi, ſuperior veſtimenti

a in Job c. 1. v. 5. num. 8. — b att. 3. in Verr. — c de benef. cap. 27. — d l. 3. epigr. 40. l. 7. epig. 9. l. 12. epig. 88. — e Joa. 11. 50. — f Matt. 2. 3. — g Philip. 2. 8 — h Hypotyp. colum. 100. in Jona c. 1. num 16. — i 3. pedag. cap. 11. — K 5. bibliot. annot. 44. — l in Eſa. c. 7 & 15. in Ezech. c. 44. — m in hæreſ. Maſſil. — n Num. 6. 5. Levit. 19. 27 cap. 21. 5. 1. Reg. 1. 11. lib. 2. 19. 4. Eſ. 7. 20. c. 15. 2. c. 22. 12. Jer. 9. 26. c. 47. 5. c. 48. 17. c. 49. 32. Baruch. 6. 30. Ezech. 7. 18. c. 27. v. 11. c. 23. 20. Amos 8. 10. Deut. 14. 1. cap. 32. 42. Micha 1. 6. Job 1. 10. — o Actuum 8. 18 — p ibid. — q 101. 890. — r lib. 7. c. 5. — ſ t. 2. probl. Script. ſect. 4. in 165. 166 167. 168 — t in cap. 1. — u lib. 1. c. 26. lib. 3. c. 21. lib. 5. c. 21. — Longobardos quaſi longobarbos à longa barba dictos putat. — x lib. 7. c. 13. — y 6. de Civ. cap. 1. — z 4. p. c. 6. c. 2 §. 5

hoc loco pars eſt, atque ſummitas; ubi, ut loquitur Auguſtinus hic, & contra Petilianum *a*, aperitur capitium; & qua veſtientis caput ingreditur. Aquila nominat ςόμα *os*, ut obſervavit Theodòretus; eujus Latinus Interpres torquem veſtimenti appellat, atque unguentum illud non ad mentum uſque deveniſſe modo, ſed etiã tunicam circa pectus ſanctam reddidiſſe; quę ſcilicet pars proxima collo & capiti eſt, quod veſtis ora ſumma circundatur, & quod per eam inferitur; ſive ut ex Auguſt. nunc retuli, ingreditur Euthymius etiam refert quod *oram*, ſcilicet *marginẽ veſtimenti* reliqui Interpretes *os veſtimenti* reddiderunt: eo enim uſque unguentum deſcendiſſe. Lyranus exponit oram ſuperiorem tunicę hyacinthinę, & ſuperhumeralis, quæ ora dicatur os veſtimenti. Et ideo patet, inquit, quod quum dicitur in translatione noſtra, *in oram*, &c. non intelligitur ora inferior veſtimenti, ſed ſuperior. Vocat Rabbin Kimhi colli thecam, ſive ſtrophium; quod alii vulgo collocare, collumque veſtis, vel introitum, oſtium, & foramen, & labium, & ſuperiorem locum veſtis, ubi ponitur caput, capitium, orificium veſtis. Conſentit Trevetus, Rickelius, Cajetanus, Placidus Parmenſis, noſter Bellarm Genebrardus; etſi concedat hic paullo largius inſtillari unguentum potuiſſe in primi Pontificis caput, qui exactius etiam repræſentabat Chriſtum unctum *præ participibus ſuis* ſive *conſortibus* b, *& cui non ad menſuram datus eſt Spiritus* c, *& de cujus plenitudine omnes accipiũt* d. Valet פה *peh* ea, quæ diximus, quod proprie vertitur ςόμα. Trevetus vult eſſe oram tunicæ, de qua ſcribitur in Exodo, per gyrum textilem fuiſſe cum capitio, ex quibus hoc Hebraicè dicitur שפה *ſaphah*, labium; illa פה *peh*. Sed Græcè περιςόμιον, capitium. Tamen iterum eodem libro *e*, quod interpres dicit capitium, & Græcè eſt etiam περιςόμιον, appellatur eodem nomine Hebræo פה *peh*, & pro ora adhuc περιςόμιον. Hebraicè שפה *ſaphah*, *labium*. Poſtremo in Job *f*, *capitium tunicæ* eſt, ubi Græcè περιςόμιον τοῦ χιτῶνος, Hebraicè פה *peh* cum alio nomine & effixo כתנתי *chuttonthi*. Attigit alio duo poſtrema exẽpla idem Trevetus vocat βρογχωτῆρα Joſephus *g*, deſcribens amictum ſacerdotalem, ideſt, aperturam veſtimenti, qua inter induendum, caput, collumque inſeritur, quam ipſam ſignificationem habere poſſe ὤαν, quæ hoc licet habetur, & non tantum imæ oræ in veſte, teſtes Heſychius in Lexico, & Pullus in Onomaſtico *h*: quorum poſterior tradit, quod ὤα ſignificat τὸ ἐξώτατον τοῦ χιτῶνος ἑκατέρωθεν, *extimum veſtimenti ex utraque parte*; nempe inferiore, & ſuperiorę. Denique quidam volunt aperturam veſtis, quod etiam dici poteſt oſculum, ſic appellari παρά τὸ ὠ ἀδὲς σῶμα, quod habeat ovi figuram. Itaque unguentum à capite, barbaque deſcendens in oram veſtimenti, intelligere oportet de ora ſuperiore tunicæ hyacinthinæ, & ſuper humeralis, ut exprimit Rickelius, tùm ob allatos auctores, tùm quia inveriſimile tam profuſe unctum Pontificem, ſed eo modo, licet pretioſiore unguento, quo convivantium, aut ſimilium capita ungi ſolebant, vel etiam Regum, dum inaugurabantur. Quod attinet ad veſtimentum ſacerdotale, tùm hic paullo ante, tùm priore pſalmo rejeci lectorem ad eos, qui ex inſtituto diſputationem illo inſtituunt, & hiſtoricè, & myſticè. Putatus Hieronymus hoc loco enumerat tunicam hyacinthinam, ſuperhumerale ſive Ephodius rationale judicii, manifeſtatione, catenulas, zonam, ſive cingulum, fœmoralia, poderem cum fimbriis, tintinnabulis, tintinnuliſve malogranatis. Adde ultra pileolum tiaram, ſive mitram, cum aurea corona, ſive diademate, ſive lamina, cui inſcultum Dei nomen ineffabile præterea tunicam ſtrictam ſub hyacinthina lineam, talaremque. Plura verus Hieronymus ad Fiabolam *i*. Primum indumentum hyacin hinę tunicę exterioris per modum pallii; & quoniam ad pedes, taloſve protendebatur, talaris, ac poderis cognominabatur *k*, quũ tintinnabulis, ut modo dixi, ſive tinnulis erat; quod facit ad oram de qua egimus, in ſuperiore parte, ut loquitur idẽ Hieron. qua collo induitur, aperta oris firmiſſimis ex ſe textis, ne facile rumperetur. Vocat Arias *l*, orificium, in quo eſſet limbus ad inſtar collaris, ac limbi loricę antiquę textoris opera cum ipſa veſte ſimul contextum, integrum, omnino rotundum non apertum, aut fiſſum aliqua ex parte, ut collaria in veſtibus habere ſolent, quæ nonnihil aperiuntur, ut caput facilius admittant. Habebant etiã tunica linea, ſeu byſſina, quam ſubuſculam quoq; nominant *m*, & cingulo adſtringebatur circa pectus, ſive baltheo *n*, circa collum amplam aperturã, cujus orę uncinis à pectore, & à

a lib. 2. cap. 104 — b pſ. 44. 3. Hebr. 1. 8. — c Joan. 3. 34 — d cap. 1. 16. — e cap. 28. 32. — f cap. 30. 18 — g 3. ant. c. 8. — h lib. 7. c. 13 — Veſtimenta ſacerdotalia — i ep. 128 — K Sap 18. 24 — l de ſacris veſtibus. — m Joſephus 3. antiq. c. 8. — n Levit. 8. 7.

tergo

tergo committebatur. Conſule de noſtris Barradium *a*, & A Riberam *b*.

Sicut ros Hermon) Aptior ſenſui verſuum diviſio eſt, ut hinc novus incipiat, propter novam comparationem, quã quoniam recitantes, canenteſque utimur inchoando ab illis verb s *quod aſcendit in oram*, &c. De *Hermon* plura hac dicenda non ſunt, præterea, quæ prius dixi, & in pſ. 41. *c*. Etymologia, quam Auguſt. refert ſe accepiſſe à peritis Hebrææ linguæ, ut ſignificet Hermon *lumen exaltatum*, non placet: quamvis ex ea eruat allegoriam de Chriſto, qui lumen eſt, & exaltatus eſt, primo in cruce, poſtea in cœlo, & natus octavo Kalend. Januar. Joan. autem octavo Kalend. Jul. qui dicebat oportere ſe minui, Chriſtum creſcere *d*, & ille in cruce extentus & exaltatus eſt, Joan. capite diminutus. Quod alias reperit non ſemel. Verior etymologia, quam Caſſiodor. à Patribus traditam teſtatur, & ſequitur etiam Bruno, ut ſit *anathema*, & nimirum חרמין *chermon* derivetur חרם *charam*. In pſalmo 41. *e*, monui, hanc ipſam notionem placuiſſe Auguſt. & aliis: Ambroſius vèro expoſuiſſe *viam lucernæ*, quæ tam parũ congruit, quam prima, de qua modo dixi, & hic tamen etiam placuit Bellarm. *Ros* porro myſtice deſignat gratiam cęleſtem, ſicut & Auctorem ipſius juſtum Chriſtum quem Propheta *f*, optabat, ut *cœli rorarent deſuper*. Iratus Deus *probibet, ne cœli dent* hunc *rorem* g: ſicut propitius, ac benedicens illum, *dat de cœlo* h. Non enim deſcẽdit de aere, inquit Hieron. *i*, in quo multiplex volat aquilarum, & accipitrum, & vulturum numerus; (ideſt, dæmonum) ſed de cęlo: ut ſi cujus anima ardet perturbationibus, & diaboli jaculo vulnerata eſt, refrigeretur hoc rore, & æſtus ſuos temperet. Quo retento, terra quoque non affert germen ſuum: neque enim ſine rore Chriſti poteſt ulla anima afferre frumenta. Magni fiebat ros apud Palæſtinos, quoniam raræ erant pluviæ; nec unquam fere ulla à menſe Majo ad Octobrem uſque; ita ut præter illos dicendi modos, quibus, ut attigi, continetur benedictio & promiſſio roris, ipſemet Deus ſeipſum pollicetur futurum *rorem Iſraeli, ut ſic germinaret, ſicut lilium, & erũpere radix ejus, ut Libani, irent rami ejus & eſſet quaſi oliva gloria ejus & odor ejus, ut Libani k*. Quod aliter exponit, apud Oſeam *l*, *ſanare contritiones, dilige reſpontanee averti furorem ſuum*. Eſt quidem gratia, & Evangelica prædicatio imbri ſimilis, pluviæque, immo & flumini, ac torrenti, propter vim ac efficaciam; ſed cum rore etiam, atque ſtillis comparatur; quia leniter, & latenter influit, & hominum judicio res exigua, viliſque cenſetur. Lege Gregorium *m*. Deus ut rerum omnium conditor, earumdem dici pater poteſt; nominatim tamen *pluvię patrem* Job *n*, cognominat, & *genitorem ſtillarum roris*. Moyſen credibile eſt Ægyptiis aſſuetum diſciplinis, eorum hieroglyphico *o*, uſum, quando doctrinam, & eloquium divinitus accetum comparavit cum rore, ſtillis, imbre *p*. Hunc Pindarus vocat Χαρίτων δρόσον κάλλιστον, *gratiarum rorem optimum*. Celebre porro de rore à Gedeone impetratum *q*, ſignum, de quo nonnihil dixi pſalmo 71. *r*, ubi pro rore pluvia appellatur, quẽadmodum vice verſa, rorem uſurpare pro pluvia profani quoque Scriptores ſolent, aut pro qualibet aqua, immo & pro quovis humore: & Græci ἐναλίαν δρόσον pro aqua marita. Merito, ut prior ex pontificio unguento ſimilitudo congruere judicatur ſacro magiſtratui; ſic iſta politico quæ ducitur ex rore. Nam *ſicut fremitus leonis ita & Regis ira, & ſicut ros ſuper herbam, ita & hilarius ejus ſ*. Chriſti Regis *ros, eſt ros lucis* t, ideſt, ſicut ros mane decidens, & juxta quamdam translationem in pſalmo 109. *u*, ut ibi meminimus, pro *ex utero ante Luciferum genui te*, habetur, *ex utero auroræ tibi ros juventus tua*. Madefactũ principio ſolum vellus populi Judaici, poſtea univerſa terra imbuta eſt Chriſti doctrina; ut paſſim per allegoriam Gedeonicum illud ſignum Catholici accipiunt. Ros abſque nubibus nocturno frigore concretus, deque cęlo in terram matutino ſereno cadens, deſignat divinitus inſpiratam doctrinam, his præſertim, qui nocturnis vacaverunt contemplationibus, ut Rupertus *x*, obſervavit. Auctor quidem libri de mundo *y*, dictus Ariſtoteles, definit δρόσον ὑγρὸν ἐξ αἰθρίας σίςτσιν λεπτὸν φερόμενον, *humidum quidè ſerenitate concretum, minuatim labens*. Apulejus *z*, nocturnum humorem, quem ſerenitas tenuiter ſpargit. Plinius *a*, negat deferri, niſi ſudo, ſerenoque cœlo. Propterea fingitur Jovis, ac Lunæ filius. Unde Alcman.

a to. 2. harm. lib. 2. c. 43. uſq. ad 52 — b l. 3. de tem pl. c. 5. uſq. ad finem. — c verſ. 7 — d Jo. 3. 30 — Etymologia Hermon — e verſ. 7 — Ros quid myſtice deſignet. — f Eſa. 45. 8 — g Aggæi 1. 10 — h Gen. 27. 28. 39. Zach. 8. 12. Oſea 11. 2 — i in Aggæi 1 — k Oſea 14. 7. — l ibid. v. 5. — m 29. moral. c. 15. vel 20. — n cap. 38. 28 — o Horapello lib. 2. c. 37. — p Deut. 32. 2 — q Judic. 6. 37 & ſeq. — r verſ. 6. — ſ Prov. 19. 12 — t Eſa 26. 19. — u verſ. 3 — x in Deut. c. 7. — y cap. 4 — z de mundo. — a l. 2. c. 60. — Cauſſa cur ros Jovis, & Lunæ filius fingatur.

Διός θύγατερ ἔρσα τρέφει, καὶ σελάνας δίας.
Jovis filia ros nutrit, & Lunæ divæ.

Eadem de cauſſa cognominatur Luna roſcida à Virgilio *b*. Verum in Philoſophicis plura, & ad pſalmum 64. *c*, nonnihil, & Dalecampius in Plinium. Idem præterea Rupertus *d*, rorem ſumit pro Spiritu Sancto, ſicut & untum: & quod cum manna deſcendiſſe ſcribitur *e*, exponit per Spiritus Sancti ſanctificationem ad invocationem Sacerdotis confici Corpus Chriſti Sunt denique, qui *caput rorem plenum* in Canticis *f*, velint miſericordiam deſignari copioſe in Chriſto, qui caput eſt noſtrum exiſtentem vel etiam, ut eſt Deus: quia Chriſti, ut hominis, caput eſt, Deus *g*, cum *noſtra miſericordia ſimilis ſit nubi matutinę: & rori mane per tranſeunti* h.

Qui deſcendit in montem Sion.) Hieron. *ſuper montana Sion*. Hebraica, על הרר *bbal harere*, ἐπὶ τὰ ὄρη; *ſuper montes*. Legit quoqoe alibi *montes* Auguſtin. *i*. Satis antea diſputatum, & oſtenſum, quod non idem ros, ne ſecundum materiam quidem, neceſſario intelligatur ex monte Hermon deſcendere in montem Sion: ſed potius de rore duplici ſermonem eſſe, qui deſcendat in duos illos montes. Idemmet vero mons Sion poteſt propter juga, parteſque diverſas, montes plures dici. Qua ratione in pſal. 124. k, canitur, *montes eſſe in circuitu Jeruſalem*. Indicata etiam prius myſtologia de rore Evangelico ſuper Hermon Gentilium, & Sion Judæorum. Cui ſenſui non bene convenit deſcenſus roris de Hermon in Sion; quia *de Sion exivit lex, & verbum Domini in Jeruſalem* l: & inde principium ſumſit Eccleſia; atque hic ordo à Chriſto injunctus, & ab Apoſtolis exacte ſervatus, ut inciperent prædicare Judæis; priuſquam Gentilibus, ut oſtendimus in commentario Actuum Apoſtolorum *m*. Caſſiodorus & alii, poſt Hilarium, rorem gratiæ Evangelicæ in Hermon, ut hic mons denotat Gentiles, dicunt deſcendere in Sion, quatenus efficit, ut illi, qui erant ſub anathematis execratione, (quam vox Hebræa ſignificat) recipiantur in Eccleſia, cujus Sion typus eſt. Occurrit autem Caſſiodorus circa *deſcendendi* verbum, pro quo potius videbatur utendum verbo *aſcendendi*, ad ſignificandam rem perfectiorem, uſum obtinuiſſe, ut ita loquamur de illis, qui ad cognitionem veritatis trahuntur, nempe deſcendiſſe ad veritatem, ad juſtitiam, &c. utique quaſi de culmine illo ſuperbi perveniant ad planam, lucidamque rationem. Arnobius ait nomen *roris* intelligi Baptiſmum, ſicut per *unguentum* Sacramentum Confirmationis, quẽadmodum antea monui. Putatus Hieron. *rorem ex Hermon in Sion deſcendentem* interpretatur translatam gratiam à Judæis anathematizatis ad Eccleſ. Recitat ex libro apocrypho, eo tempore, quo deſcendebant filii Dei ad filias hominum, deſcendiſſe illos in montem Hermon, & ibi iniviſſe pactum, quo modo venirent ad filias hominum, ut ſibi eas ſociarent circa montes Sion. Refert prętereа quemdam ex illa dicti libri ſententia ſuam hæreſin confirmaſſe, ut per Angelos intelligeret animas: quæ deſideraverint corpora. Manichæorum hæreſin nominat. Mutuatus iſta eſt hic Auctor more ſuo, ex Hilario, quem ne ſemel tamen quidem nominat, & eadem Trevetus perſtringit. Teſtatur autem idem Hilarius, quod ætate ſua Gentes montem Hermon profana religione venerabantur, & interpretationem nominis ſui, quod eſt *anathema*, illa ipſa impia ſuperſtitionis ſede teſtabantur. Nihilominus invitari omnes, qui poſt primam benedictionem datam Adæ, in anathemate conſiſtunt ejuſdem peccati, ut redeant ad benedictionis rorem; & ſedem, quæ eſt in Sion loco ſanctificationis, ut eo rore vireſcant, alantur, augeantur, gignantur, ſpirent, creſcant, atque ad æternę beatitudinis domum tranſeant; & eum, qui ſalute omnium lætatur, oblectent. Eccleſ. quidem placuit hæc formula, in quadam oratione, in qua petit à Deo ſpiritum gratiæ ſalutaris pro Prælatis, & congregationibus ei commiſſis, atque perpetuum eis rorem benedictionis infundi, ut in veritate ipſi complaceant. Iſtis potiſſimum convenit rorem doctrinæ aliis communicare, qui ſunt in Sion, hoc eſt, in Eccleſia. Denique (ros Hermon, inquit Auguſt contra Pertilianum *n*, & Donatiſtas, eſt ſuper montes Sion, ideſt, in civitate ſuper montes conſtituta *o*, quę certum ſignum hoc habet, quod abſcondi non poteſt. Nota ex ergo omnibus gentibus: pars autem Donati ignota eſt pluribus gentibus, non eſt ergo ipſa.) Sic Auguſtinus argute, & vere.

b 3. Georg. — c verſ. 10. — d in Exod. l. 3. cap. 15 — e Exod 16. 13 — f cap. 5. 2 — g 1. Cor. 11. 3 — h Oſee 6. 4 — i 2. contr. lit. Petil. c. 104 — K verſ. 4. — l Eſa. 2. 3 — m in cap. 13 — Hermon anathema — n l. 2. contra liter. Petil. cap. 104 — o Mat 5, 14

Verſ. 4.)

Verſ. 4.) Quoniam illic imandavit Dominus benedictionem, & vitam uſque in ſæculum.

Senſus loci.

QUare fratrum concorditer, & pacifice viventium cętus, ac tantis abundet bonis honeſtis, utilibus, jucundis, quæ hactenus duplici comparatione unguenti pontificii, & roris ſuper montes Hermon, Sionque deſcendentis indicata ſunt, cauſſam reddit, quoniam Deus larga ſua benedictione benedixit omnibus in illa concordia, & pace viventibus, ideſt, abundantia potiri fecit, quam affert agrorum feracitas, multiplexque commercium, deinde vita, quæ talibus rebus commode, ac jucunde ſuſtentatur, & recreatur: & hoc quidem conceſſit, quod in ſe erat, in ſæculum. Huc facit ſententia tritiſſima, quod concordia res parvæ creſcunt; conſtatque quod mortem parit diſcordia, pax longiorem, ac lętitiorem vitam.

Senſus myſticus

Myſticè vero de benedictione, vitaque ſpirituali hæc intelliguntur; ſeu de gratiæ muneribus ac de gloria. Simili phraſi dicitur alibi Deus, quod attinet ad prioris generis bona: *emittere benedictionem ſuper cellaria* a: & è contrario *mittere famem, & eſuriem, & increpationem in omnia opera* b. Quaſi per proſopopœjam intelligantur iſtiuſmodi res mitti velut legati, nuncii; præfecti. Id ſibi quoq; vult *ponere viſitationem*, ideſt, præfecturam, *pacem, & præpoſitos juſtitiam* c. *Mandandi* præterea verbum *præcipere* ſignificat, ſicut & צוה *tſiuab*. Deus autem dicendo præcipit, ac facit. Sed minus litteralis expoſitio Hugonis, Rickelii, Ayguani, Auguſt., Gloſſæ interlinearis, & aliorum ut dicatur mandaviſſe benedictionem, quatenus præcepit, ut qui concordiæ ſtudent, benedicerent ipſum, & illis commendavit hoc ipſum: quoniam à diſcordibus non dignatur hoc ipſum: quoniam à diſcordibus non dignatur laudari. Vel quia præcepit Deus habitantibus in Sion, hoc eſt, in Eccleſia, benedictionem, ideſt, ut *benedicant* etiam *maledicentibus* d. Quod etiam innuit Lyranus, dicens ibi Sacerdotes benedictionem ſolitos impertiri. Bonaventura vult *mandare*, ut ad benedictionem refertur eſſe *præcipere*, ut ad vitam, *promittere*. Præterea Euthymius complectitur cum benedictione gratiam largientem Deus, laudes, & preces ab hominibus ad Deum factas. Idem Deus mittit benedictionem, qui & vitam, multiplicationem frugum, & longitudinem dierum, inquit Trevetus. Denique *gratiam, & gloriam dabit Dominus* e, hic illam, ibi iſtam, ut etiam Bernardus f, præſentem locum intellexit. Caſſiodorus ipſumet Chriſtum *benedictionis* nomine, ac *vitæ* intelligit, quem ſecudùm hæc duo miſit Pater in Eccleſiam. Cui ſenſui favet creditus Hieronymus. De bono pacis, & concordiæ quidquid longa dicat quis oratione, quemadmodum ad *bonum & jucundum*, atque ad *habitationem in unum*, poteſt revocare; ſic ad hæc duo ſumma bonorum objecta, materiaſve, ideſt, ad benedictionem, & ad vitam, tum temporalem & ſpiritualem, ſive hanc, ſive illam.

a Deut. 28. 8
b verſ. 20
c Eſa. 60. 17.
d Luc. 6. 28
e pſ. 83. 12
f ſerm. 5. de Aſſumpt.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem.) Poterat reddi, *illuc*, quod eſt שם *ſciam* ἐκεῖ, quemadmodum pręcedente pſalmo, ut ibi monui. Dixi etiam ante, *mandare* hoc loco, & צוה *tſiuvah*, atque ἐντέλλεσθαι ſignificare *præcipere*: & *decernere*: videlicet quod Deus illic in dicta concordia, vel in Sion voluerit eſſe benedictionem, ideſt, copiam bonorum temporalium, nec non ſpiritualium, atque vitam utriuſvis generis. Exemplum ſimile notionis illorum verborum vidimus pſalmo 14. g *In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam*: ſicut in 43 h. *Qui mandat ſalutes Jacob*: & in 67. i. *Manda Deus virtuti tuæ*.

g verſ. 9
h verſ. 5
i verſ. 29

Et vitam uſque in ſæculum.) Longam in hoc ipſo tempore, ubi diſcordes haud vivunt diu, & *viri ſanguinum non dimidiant dies* k: & *moriuntur in tempore non ſuo* l: Euthymius ad hunc modum, ſed & de æterna vita exponi poteſt.

k pſ. 24. 14
l Eccl. 7:18

A

PSALMUS
CENTESIMUS TRIGESIMUS TERTIUS.

Canticum graduum.

1. ECce nunc benedicite Dominum, omnes ſervi Domini.
Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.
2. In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum.
3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

B

Titulus, & Argumentum.

Canticum graduum.

Titulus cũ præcedentibus quatuordecim communis. Argumentũ

HUJUS tituli, qui eſt *canticum graduum*, pſalmus iſte poſtremus eſt, communi pręcedentium quatuordecim contentus declaratione. Argumentum ordini reſpondet. Nã eos, qui ad ſupremum gradum aſcendendo, feliciter pervenerint, hortatur, ut divinis laudibus perpetuo vacent. Id proprium eſſe illorum, qui habitant in domo Domini alibi *m*, canitur: nempe ut hoc nomine beati in ſæcula ſæculorum laudent eum; *levantes puras manus* in eadem benedictione & oratione *n*. Nullibi melius præſtari hoc poteſt, quam in cœleſti templo, ubi omnes Deo dicunt gloriam *o*. In pręſenti tamen etiam vita hi, quorum *converſatio in cœlis* p, *eſt*, non ceſſant, quantum humanæ ferunt vires; à continua oratione, & Dei laude.

m pſ. 83. 5.
n 1. Tim. 2. 8
o pſ. 28. 29
p Philip. 3. 20.

C

Pertinet item ad cumulum perfectionis, pro quo præcedentibus bonorum ac virtutum gradibus, gratias Deo agere, eique tamquam illorum auctori aſcribere. Quod ipſum, quia ſyncerę in Deum charitatis indiciam eſt, videri poteſt etiam hic pſalmus ad charitatem erga Deum ſpectare; quemadmodum prior de proximi charitate erat, ſive de concordia fraterna; Vel maximam cum Deo unionem, conjunctionemque continere. Hoc pacto in ſuis gradationibus Petrus *q*, & Paulus *r*, poſt alias virtutes vel dona, charitati ſupremum locum tribuunt. Monent Caſſiodorus, & Hugo hunc pſalmum eſſe tertium ex iis, qui agunt de Dei charitate; ita ut alii duo ſint 41. & 83. Græci ad litteram arbitrantur editum pſalmum hunc, ut alios graduales, pro reverſis de captivitate Babylonica, & poſt reſtitutam jam civitatem templumque, & factam poteſtatem libere, ac ſevere habitandi in patria. Jacobus Faber hoc loco repetens quindecim gradualibus pſalmis deſignari totidem ſpirituales animæ gradus, quibus ad Sancta ſanctorum, & ad cœleſtem Sion perveniatur, & eorum ſymbola fuiſſe gradus templi Salomonis, docet hos gradus exiſtimari eſſe illos ipſos, qui ſunt

q 2. ep. 1. 5. 6 7
r 1. Cor. 13. 13 & ſeqq

D

Romam tranſlati, & poſiti in Laterano. Magis probabile quod addit eſſe gradus ingreſſus prætorii Pilati, aut lithroſtrati. Nam duplo plures, quam quindecim Faber enumerare potuit, qui ſe illos cubitis & genibus nexum ſcandiſſe, ac adoraſſe ſæpius teſtatur: quod, & ipſimet fecimus. Retexit præterea graduum ſpiritualium numerum juxta ordinem pſalmorum, ut ſint fuga infidelitatis, ac impietatis; vera magnanimitas; vera voluptas; charitas in Deum; vera confidentia; vera ſpes; amor proximi; firma fides; timor offendendi Deum; zelus divinæ legis; pęnitentia; vera humilitas; vera manſuetudo; fraterna unio; cum Deo, quæ humili & reverenti ad Sancta ſanctorum fiat acceſſione. Aliter Caſſiodorus, notans adhuc in ipſo numero, ut cum quinque ſenſus corporei per quos fragilis humanitas contrahit omne peccatum, Trinitatis fuerint virtute ſuperati, ad decimum quintum gradualium pſalm. nos culmen educat; eoq; fiat, ut corporis imbecillitate ſubmota, donentur victoribus pręmia ſempiterna. Greveus *ſ*, concinne aquam diluvii quindecim cubitis extantem ſuper montes *t*, interpretans de gratia, quæ

Graduum ſpiritualiũ numerus.
ſ ſerm. 197.
t Gen. 8. 4. 5.

quæ ſuperat grandia quæque peccata, & enormia, cubitos pro gradibus accipit; à peccatis exire; petere divinam defenſionem; gaudium ſpirituale ex vita bona inter malos, confidere de Domino inter quaslibet anguſtias; liberationem à periculis adſcribere Deo; non diſcedere à ſervitio Dei propter malorum æmulationem, ſperare liberationẽ à pœna poſt eam quæ eſt à culpa; ſeipſum ædificare dominũ Domino; Deum caſte timere; patientiam retinere; recordari præſentis miſeriæ, & humanæ fragilitatis, humiliter ſe gererę etiam exterius, curare ædificationem templi ſpiritualis in nobis & ex nobis, ſtudere charitati proximi; tandem conquieſcere in Dei charitate. Lyranus primum quinarium attribuit in virtute incipientibus, ſecundum proficientibus, tertium perfectis. Verum præſtat apud ipſummet legere ſingulos gradus. Initio pſalmi 119. ſeu primi gradualium, de varia ratione hos gradus diſtinguendi non nihil diximus. Penſũ Eccleſiaſtici officii, quod pſalm. aliis conſtat, hoc extremo quotidie pſalmo complemus & perſolvimus. Gulielmus Durandus *a*, ait ab Eccleſia benedici Deum pro liberatione tentationum nocturnaliũ, & laudari in rebus quoque adverſis, quas nox ſignificat. Amalarius *b*, id prior indicaverat, docens quod quartus iſte pſalmus completorii, aliquo modo recolit intentionem illorum, qui in tribulatione ſunt: & tamen de tribulatione tranſeunt in pace. Obſervat præterea *c*, quatuor pſalmos illi horæ aſſignari, quia ſunt quatuor elementa, pro quibus cuſtodia poſtulatur: & quatuor vigiliæ celebrantur apud antiquos in nocte. Denique pſalmum iſtum affectuoſum, inquit Dionyſius Rickelius, ac dulcem decet nos hora completorii cum ſpeciali devotione cantare, dirigendo mentem ad Creatorem, atque in ejus præconiis diem concludere, obdormiendo in meditationibus divinorum.

a 5. rationalis, c. 10. 11. 14.
b 4. de Eccl. offic.
Ratio cur officio completorii quatuor pſalmis aſſignentur.
c de ordine antiphonarii cap. 7.

Verſ. 1.) Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſervi Domini.

Qui ſtatis in domo Domini in atriis domus Dei noſtri.

Senſus loci.

VIdentur magis propriè invitari ad benedicendum Dominum, illi, quia ad hoc munus propria & peculiari quadam ratione deputati ſunt; nempe ut laudibus divinis vacent, ac divino cultui, religionique inſerviant, & domum ipſius, ideſt, templum, frequentent. Sic in trium puerorum hymno *d*, poſtquam totus Iſrael invitatus eſt ad benedicendum Domino, invitantur Sacerdotes, & cum illis ſervi Domini, hoc eſt, Levitæ. Hoc videtur ſibi vellę quod hìc mox ſequitur; *qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri*: & ſequenti verſu; *in noctibus, extollite manus veſtras in ſancta*: denique in fine formula benedictionis quã tales perſonæ pronuntiabant ſuper populum. Præterea favent apud Græcos λατρεύειν, & λατρεία. quæ peculiarem modum ſerviendi, atque ſervitutis denotant, quam exercent dicati Deo rite homines. Galli etiam Dei ſervitium nominant, quod ab hominibus peragitur, qui ſunt ad id munus deſtinati. Paraphraſis Chaldæa totius pſalmi præ ſe fert hanc ſententiam; eamque ſequuntur qui exacte ex Hebræo vertunt: ubi nihil de *atriis* habetur. Conſentit Genebrardus, poſt Lyranum, Ayguanum, Ric. Gloſſam ord. Nihlominus poſſunt *ſervi Domini* generaliter omnes Dei cultores comprhendere, quemadmodum & initio ſequenti pſalmi; *laudate nomen Domini, laudate ſervi Dominum*. Quo pacto hìc etiam *ſtantes in domo Domini* erunt ex ſacerdotali ordine: qui ſtant in atriis ejuſdem alii populares, quibus nefas erat in eam templi partẽ intrare; quæ *domus Domini* dicebatur, nomine magis proprio. Atq; ad hoc innuendum addiram putandum de atriis, ſeu de ſtantibus in iiſdem; mentionem, ut citatus Genebrardus notavit. Sed & his ipſis ex verbis colligunt nonnulli *e*, præter Sacerdotes, Levitaſque qui commorabantur in templo ad excubias, multos ex utroque ſexu pios homines fuiſſe, qui habitarent ibidem, ut Samuelem à tenerima ætate *f*, *Mariam* deſigna am Dei matrem adhuc trimulam *g*; Annam Propheti ſſam *h*: & ad hunc finem conſtructas in circuitu templi ordine triplici cellas nonaginta, de quibus Joſephus *i*, poſtremo quoniam in Levitico *K*, ſcribitur de viris ac fœminis Deo devotis, qui ſe redimere poterant, ſed ſi nollent, quia liberum erat, addicebantur templo. Latini obſervant invitari ſervos Domini ad benedicendum illum, quidem nunc, ideſt ju-

d Dan 3. 84
e Baron. 1. ann. & Arias Antiq. Jud.
g Patres, qui de præſent.
h Luc. 2. 36.
i 3. ant. c. 2.
k cap. 27. 2. & ſeqq.

A

ſtos, qui nec diabolo, nec peccato ſerviunt; & ſtant non cunctabundi & fluctuantes: & licèt meritis diſpares, quemadmodum & aria, hic plura & in *domo Patris* cœleſtis *manſiones multę ſunt l*; denique nunc invitari, tempore acceptabili, diebuſque ſalutis, in quibus etiam anguſtiæ, perſecutiones, lacrymæ tolerandæ; ut poſtea in domicilio illo beatorum habitantes, *laudent in ſæcula ſæculorum m*, ſine defectu. Benedici porro Dominum quatuor modis docet Hugo, bene vivendo, unde alii excitentur ad laudes Dei *n* bene de ſeipſo dicendo; omnia ei noſtra attribuendo; de omnibus gratias referendo. Ad hæ in *ſtandi verſo* attendit perſeverantiam, atque etiam præparationem ad ambulandum, ſerviendum, pugnandum, quidlibet quod imperetur, agendum: in *domus Domini*, nominibus Eccleſiam; vel illos, qui in ea dignitate antecellant: *in atriis* aut inferiores; aut etiam (quod eſt Auguſtini) in charitatis latitudine conſiſtentes.

l Joan. 14. 2.
m pſ. 83. 5.
Dominus quatuor modis benedici poteſt.
n Matt. 5. 16

Ecce nunc benedicite Dominum) Non eſt particula Hebræa, quæ reſpondeat adverbio *nunc* & δὴ. Verti poſſet per modum horantis, non ut adverbium temporis. Tamen

B

in hoc Auguſtinus, Proſper, alii vim ponunt pro tempore vitæ præſentis, quod ærumnæ, pęnitentiam, veniæ, ſeu gratiæ. Extat ſimilis provocatio ad benedicendum Dominum in libro Tobiæ tùm Raphaelis *o*. tùm ipſiuſmet Tobiæ *p*: qui nominatim invitat electos Dei. Greveus *q*, obſervat in interjectione, *ecce*, quam debeat nobis eſſe certum conſtitutumque benedicere Dominum: & quam omnino uſurpandum etiam in rebus novis, inexpectatis, adverſis. Præterea in adverbio, *nunc* nullo umquam tempore deſiſtendum, cujus nihil niſi *nunc* extat.

o Tobiæ 12. 6
p cap. 13. 10.
q ſer. 296.

Omnes ſervi Domini.) Hilar. *omnes ſervi ejus*, dixi ſervos iſtos, vel Sacerdotes, ac Levitas eſſe; vel generaliter omnes juſtos. Quantæ ſit dignitatis eſſe ſervos Dei, aliàs oſtendi Hoc loco putatus Hieronymus longiore id oratione confirmat; & argumento ex comparatione minorum utitur; quoniam quaſi dignitatem vindicat, qui ſe dicit ſervum Imperatoris; propterea infinitam dignitatem eſſe ſe dicere *ſervum Domini*: hae Apoſt. in epiſtolarum gloriari præfatione: hoc ipſo nomine appellatum à Deo Moyſen, quum laudare eum vellet maxime *r*: Monachos & Virgi-

r Num. 12. 7

C

nes illos eſſe qui ad faciem miniſtrant Domino ſuo ſicut de Moyſe dixit idem Dominus *ſ*; ſæculares cenſeri de familia, & velut ſervos in agro; villiſque; qui poſtulent priores ut rogent Dominum, pro ipſis ſi quid neceſſarium habent: ſed tanto majorem pœnam habere tanto dignatos honor, ſi negligant miniſterium Domini, & de conſuetudine contemnant bonitatem illius. In ſequenti pſalmo, ubi etiã *ſervi Domini laudare illum* jubentur, Auguſt. monet nihil juſtius, dignius, gratius eſſet & ſi non laudaverint ſervi Dominum, ſuperbos, ingratos, irreligioſos futuros; & non landando Dominum; facere ut ſeverum ſentiant Dominum: & ſi ſemper ſervi eſſent, id facere deberent, multo magis ut eſſe mereanrur & filii.

ſ ibid.

Qui ſtatis in domo Domini.) Domini domum pro templo ſumi per ſe notum ſatis, & notatum prius pſ. 121. *t ſtare* etiam dixi quamvis pro quolibet ſitu, & ſimplici præſentia ſumi pſſit, ſervis, atque miniſtrantibus congruere. In quo Hilarius præcipue vim facit: Qui ſtat, inquit, loco non movetur; jam currit; (intra definitum locum) jam aſcendit; jam immobilis manet; jam avide bibit beatam illam Pro-

t verſ. 1.

D

phetæ vocem, *u*. *Statuit ſupra petram pedes meos*: & rurſum, *x*, *In petra exaltaſti me*: & audiet tamquam Moyſi ſibi dici, *y*, *Tu autem hic ſta mecum*, De peccatoribus autem ita legimus, *z*. *Dilexerunt movere pedes ſuos, & non quieverunt, & Domino non placuerunt*. Adde hortationem Pauli *a*, ad ſtandum, ſed cum modeſtia, & humilitate *b*. Non infrequenter hoc verbo utuntur Scripturæ *c*, quando agunt de ratione; exempli cauſſa. *Si ſteterit Moyſes, & Samuel coram me d*. Quod ſenſu aliqui explicant, quod *ſteterit Phinees e*, & præterea, quod *Jeſus Sacerdos coram Angelo Domini f*. Subtiliter Chryſologus *g*, ul ſolet, puerum, ſive ſervum centurionis jacentem in domo *g*, ſervo Domini in illius domo ſtanti opponit. (Meum dico, ait ille, ita faciens loquentem centurionem; quia jacet: ſi tuus eſſet, Domine, non jaceret. Probat hoc Propheta, quum dicit, *Ecce nunc benedicite Dominũ omnes ſervi Domini: qui ſtatis in domo Domini*, qui ſtatis, non jacetis; ſtant ſervi tui; hominum ſervi jacent: puer meus, qui jacet, ut tuus ſit, ſurgat, &c.) Auguſt. pſalmo ſequenti, ſtatum interpretatur, perſeverantiam in mandatis Domini; & ut omnes agnoſcat beneficii magnitudinem ſtand: in domo Domini; & cogitent, ubi jacebant, quo

u pſ. 39. 3.
x pſ. 26. 5.
y Deut. 5. 31
z Jer. 14. 20.
a 1. Cor. 16. 13.
b Galat. 5. 1
Eph. 6. 32. 14
Philip. 4. 1.
c Rom. 11. 20
1. Cor. 10. 12
d Jer. 15. 1.
e pſ. 105. 30
f Zach. 3. 1.
g ſerm. 15.
h Matt. 8. 6

collecti